

Positiv social samvaro

Diskussionsunderlag för att stöda social samvaro i daghemsmiljö

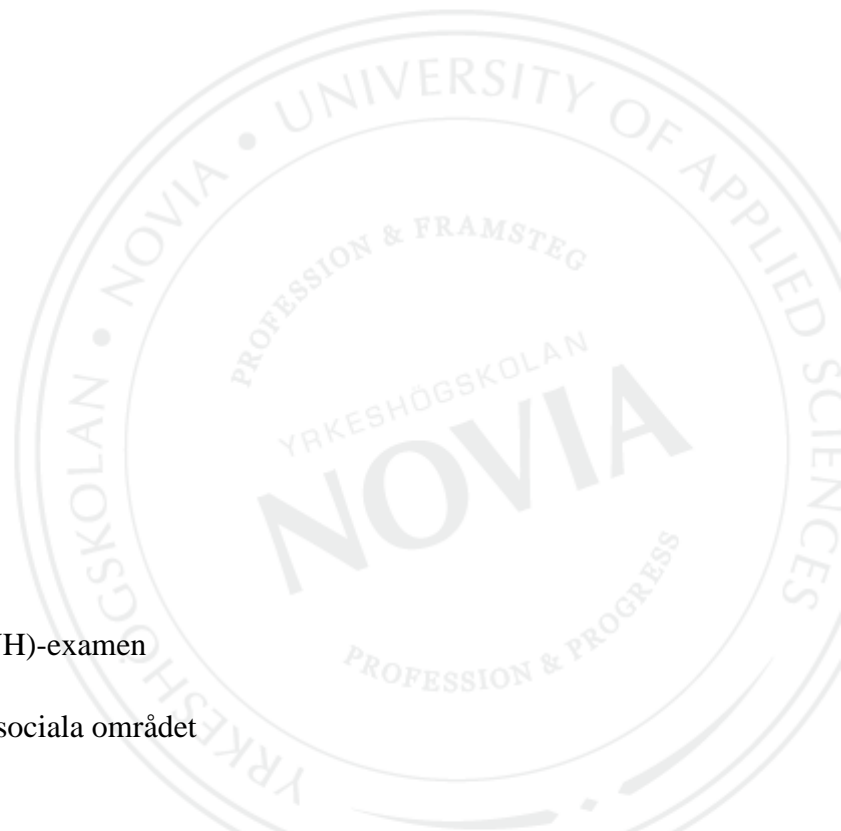
Annika Bäck

Martina Stenström

Examensarbete för socionom (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för det sociala området

Åbo 2013

EXAMENSARBETE

Författare: Annika Bäck och Martina Stenström

Utbildningsprogram och ort: Det sociala området, Åbo

Inriktning/alternativ/Fördjupning: Socialpedagogiskt arbete med barn.

Handledare: Christine Alm, Gunilla Björklund och Susanne Davidsson

Titel: Positiv social samvaro – diskussionsunderlag för att stöda social samvaro i daghemsmiljö

Datum 10.4.2013   Sidantal 43   Bilagor 3

Sammanfattning

Examensarbetet har gjorts i projektet "Det resilienta barnet" och är ett samarbete mellan Folhälsans förbund r.f. och Yrkeshögskolan Novia, avdelningen för vård och det sociala området, Åbo. Projektets mål är att utveckla resursförsärande modeller, metoder och material för daghem.

Examensarbetets syfte är att utveckla diskussionsunderlag för att stöda social samvaro i leken i daghemsmiljö. Diskussionsunderlagens målgrupp är 3-4 åringar. Frågeställningarna som examensarbetet utgår ifrån är följande: vad innebär social samvaro i lek för 3-4 åringar och vilka teman bör diskussionsunderlagen ta fasta på för att stimulera till samtal om positiv samvaro i lek?

Examensarbetet består av en teoridel och en produkt. Den teoretiska referensramen behandlar social samvaro, 3-4 åringens lek samt hur man samtalar med barn. Resultatet av examensarbetet är ett diskussionsunderlag som består av tre kort som behandlar temana samspel i leken, samvaro i leken och bemötande i leken.

Det är viktigt att barnet känner sig delaktigt samt att det kan påverka den sociala samvaron på sitt daghem.

Språk: Svenska   Nyckelord: Social samvaro, social kompetens, leken, delaktighet, bemötande, samtal, mobbning

---

Förvaras: Examensarbetet finns tillgängligt i webb biblioteket Theseus.fi.

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Annika Bäck och Martina Stenström

Koulutusohjelma ja paikkakunta: Det sociala området, Turku

Suuntautumisvaihtoehto/Syventävät opinnot: Socialpedagogiskt arbete med barn

Ohjaajat: Christine Alm, Gunilla Björklund ja Susanne Davidsson

Nimike: Positiivinen sosiaalinen yhteisö – keskustelupohja joka tukee sosiaalista yhtistööä päiväkodeissa/Positiv social samvaro – diskussionsunderlag för att stöda social samvaro i daghemsmiljö

Päivämäärä 10.4.2013   Sivumäärä 43   Liitteet 3

Tiivistelmä

Opinnäytetyö on osa projektia ”Det resilienta barnet” ja tehty yhteistyössä Folkhälsan ry:n ja ammattikorkeakoulun Novian hoito- ja sosiaalialan kanssa. Projektin tavoitteena on valmistaa voimavaroja vahvistavia malleja, toimintaa ja materiaalia päiväkodeille.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää keskustelupohja, joka tukee sosiaalista kanssakäymistä leikin yhteydessä, päiväkotiympäristössä Keskustelupohjan kohderyhmänä ovat 3-4-vuotiaat. Opinnäytetyö perustuu seuraavaan kysymyksenasetteluun: mitä sosiaalinen kanssakäyminen leikissä tarkoittaa 3-4-vuotiaalle? Mtkä ovat teemat, joita keskustelupohjassa pitäisi ottaa huomioon, jotta se innostaisi keskustelemaan positiivisesta kanssakäymisestä leikissä?

Opinnäytetyössä on teoriaosa sekä tuote Teoriaosassa käsitellään 3–4-vuotiaan kanssakäymistä leikissä. Opinnäytetyön tuloksena on keskustelupohja, joka koostuu kolmesta kortista, joissa käsitellään vuorovaikutusta leikissä, kanssakäymistä leikissä ja kohtaamista leikissä. On tärkeää että lapsi tuntee olevansa osallinen ja että hän voi vaikuttaa sosiaaliseen kanssakäymiseen päiväkodissaan.

Kieli: Ruotsi   Avainsanat: sosiaalinen vuorovaikutus, sosiaaliset taidot, leikki, osallisuus, kohtaaminen, keskustelu, kiusaaminen

---

Arkistoidaan: Opinnäytetyö on saatavilla ammattikorkeakoulujen verkkokirjastossa Theseus.fi

BACHELOR'S THESIS

Author: Annika Bäck och Martina Stenström

Degree Programme: Bachelor of Social services, Åbo

Specialization: Socialpedagogiskt arbete med barn

Supervisors: Christine Alm, Gunilla Björklund and Susanne Davidsson

Title: Positive social interaction – discussionbasis to support social interaction in childcare environment/Positiv social samvaro – diskussionsunderlag för att stöda social samvaro i daghemsmiljö

Date 10 April 2013

Number of pages 43

Appendices 3

Summary

This thesis is written on the basis of the project "*The resilient child*" and is an collaboration with Folkhälsan r.f. and Novia, department of healthcare and social service. The goal of the project is to develop resource enhancing- models, methods and materials for daycare facilities.

The goal of the thesis is to develop a format for discussion on the subject of togetherness in the context of a child's play. The format's target audience is 3-4 year old children. The questions this thesis seeks to answer are: what role playing has in the socialization of 3-4 year olds, and what kind of themes a discussion format on the issue should bring up to facilitate discussion on the subject of positive togetherness through play. The thesis consists of a theoretical part and a finished product. The theoretical reference frame deals with togetherness, the play of 3-4 year olds and proper ways to communicate with a child.

The product of the thesis is a discussion format consisting of three cards that deal with themes of team work togetherness and interaction in the context of child's play. It is important for a child to feel that he/she is part of his/her group, and that he/she feels that he/she can have an impact on the togetherness of his/her daycare.

Language: Swedish

Key words: social interaction, social skill, child's play, inclusivity, interaction, conversation, bullying

---

Filed at: The examination work is available at Theseus.fi

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och frågeställningar	2
1.2	Definition av begrepp	3
2	Tillvägagångssätt, litteraturöversikt, etisk reflektion och tillförlitlighet.....	4
2.1	Arbetsprocessen	4
2.2	Litteraturöversikt	7
2.3	Etisk reflektion.....	9
2.4	Tillförlitlighet.....	10
3	Social samvaro.....	12
3.1	Social kompetens	12
3.2	Social samvaro på daghem	14
3.3	Delaktighet och inflytande i den sociala samvaron	18
4	Lek.....	21
4.1	3-4 åringens lek.....	21
4.2	Barns samvaro i leken.....	25
5	Att samtala med barn.....	27
5.1	Samtal med barn	27
5.2	Att tänka på när man ställer frågor till barn.....	28
6	Diskussionsunderlag.....	29
6.1	Innehållsanalys.....	29
6.1.1	Samspel i leken.....	30
6.1.2	Samvaro i leken	32
6.1.3	Bemötande.....	34
6.2	Prövning av diskussionsunderlagen.....	36
7	Avslutande diskussion	38
	Källförteckning.....	40

BILAGOR

Bilaga 1: Diskussionsunderlag

Bilaga 2: Anvisningar till pedagogen

Bilaga 3: Utvärderingsdokument

1 Inledning

Examensarbetet skrivs inom projektet "Det resilienta barnet" som inleddes under hösten 2006. Målet med projektet är att utveckla olika resursförstärkande modeller, metoder samt material som sedan kan ingå i ett socialpedagogiskt och hälsofrämjande interventionsprogram - "Dagis Master" för daghem. Eftersom tidigare arbeten inom projektet har behandlat och fördjupat sig i resiliens kommer vi inte att desto mera behandla ämnet.

Examensarbetet är ett samarbete med Folkhälsans förbund r.f., projektet "Ett daghem utan mobbning", beställningen är positiva regler för barn i daghemsmiljö. Utgångspunkten i samarbetet med Folkhälsans förbund r.f. är att i examensarbetet utgå från FN:s barnkonvention. I detta arbete är det vad barnkonventionen säger om leken och barns delaktighet som vi har tagit fasta på.

Arbetet avgränsas till lek och målgruppen 3-4 åringar. Resultatet av examensarbetet är diskussionsunderlag som heter "Positiv social samvaro" som behandlar olika leksituationer och hur man kan vara och bemöta andra i leksituationer. På diskussionsunderlagen finns det frågor om de teman korten behandlar. De teman vi valt att behandla är samspel i leken, samvaro i leken och bemötande. Svaren är inte givna eller förutsägbara utan baserar sig helt och hållet på hur barnen skulle agera i situationer som diskussionsunderlagen behandlar, hur de själva tycker och känner. Till diskussionsunderlagen hör även anvisningar till pedagogen som beskriver hur man använder diskussionsunderlagen för pedagogerna. Diskussionsunderlaget kräver inte stor förberedelse och är enkla att använda.

Genom att involvera barnen i diskussionen av tema områdena samspel i lek, samvaro i leken och bemötande i leken uppmuntras barnen till att själva ta initiativ, själva berätta, vara delaktiga och kunna påverka. Lek är barnets vardag och det är i leken barnet lär sig, därför behandlar diskussionsunderlagen leksituationer. Vi anser att barn kan, vill och bör få möjlighet att påverka sin vardag. Detta är arbetets grundpelare vilket kommer att genomsyra hela examensarbetet.

Det är viktigt att koncentrera sig på den sociala samvaron i gruppen på daghem eftersom det påverkar relationen mellan barnen samt mellan barnen och personalen. Genom att man

koncentrerar sig på den positiva sociala samvaron lyfter man fram vad som är gott och bra, och på så sätt ger det positiva uppmärksamheten istället för det negativa. I och med att diskussionsunderlagens tyngdpunkt ligger på bemötande fungerar det mobbningsförebyggande.

Pörhölä (2008) skriver (enligt Stoor-Grenner & Kirves 2010, s. 1) "Mobbing påverkar inte enbart den som blir utsatt för mobbing eller den som utsätter andra för mobbing negativt, utan också de övriga barnen i den grupp där mobbningen sker kan uppleva situationen som hotfull och otrygg. Mobbing skadar både offrets och mobbarens kamratförhållande och försvårar också senare i livet deras förmåga att fästa sig vid nya kamrater."

I och med detta är det väsentligt att koncentrera sig på den positiva sociala samvaron i småbarnsgruppen.

Hela barnets omgivning bör arbeta för att förebygga mobbing. Det är därför viktigt att de vuxna tar sitt ansvar och stärker barns delaktighet samt känsla av gemenskap. Detta leder i sin tur att barnen får positiva erfarenheter att umgås och fungera med andra människor. (Stoor-Grenner & Kirves. 2010, s. 2).

Folkhälsans förbund r.f. har tillsammans med Mannerheims Barnskyddsförbund startat upp projektet "Ett daghem utan mobbing" Forskning som gjorts bland daghemsbarn har visat att barn som är ensamma, aggressiva, avvisande och inte kan samspela löper risk för att senast i skolåldern antingen bli mobbade eller utsätter andra för mobbing. Barn som befinner sig i denna typ av beteendemönster behöver vuxnas hjälp att bryta mönstret. Genom att man redan i daghemmen börjar arbeta mobbningsförebyggande är det lättare att motverka att det förekommer mobbing senare i livet för barnen. Detta är viktigt eftersom barn redan från tre års ålder kan känna av om de är utanför en grupp, vilket gör att barnet som känner sig utanför får en sämre självbild. Målet med projektet "Ett daghem utan mobbing" är att barn skall känna att de är uppskattade av alla i gruppen samt att de skall kunna känna uppskattning för andra och bry sig om andra barn i gruppen. (Projektplan för projektet "Ett daghem utan mobbing" (2011-2014), s.1-2).

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med examensarbetet är att utveckla ett diskussionsunderlag för att främja 3-4 åringars positiva samvaro i leken. Som grund till arbetet har det behandlats teori som berör

lek, social samvaro och samtal med barn. Diskussionsunderlagen kommer att prövas på ett pilotdaghem för att stärka tillförlitligheten samt för att få konstruktiv kritik över förbättringsförslag på diskussionsunderlagen. Målet med underlagen är att inspirera barnen till att diskutera social samvaro genom leksituationer som underlagen behandlar.

Examensarbetets frågeställningar är följande:

Vad innebär social samvaro i lek för 3-4 åringen?

Vilka teman bör diskussionsunderlagen ta fasta på för att stimulera till samtal om positiv samvaro i lek?

1.2 Definition av begrepp

Med positiv social samvaro avses i detta examensarbete hur man på ett positivt sätt bemöter och inkluderar varandra i sitt liv och genom detta skapa en positiv samvaro. Den positiva samvaron skall vara mellan barn-barn-vuxen.

Med diskussionsunderlag menar vi i examensarbetet en kort historia tryckt på ett kort, med frågor som berör temat i historien. Diskussionsunderlaget skall inspirera barnet till diskussion samt bli medvetna om positiv social samvaro.

I arbetet används begreppen vuxen och pedagog, eftersom barnen inte bara har relationer till sina pedagoger utan även med andra vuxna. När begreppet pedagog används syftar vi på all personal som arbetar tillsammans med barnet på daghemmen. I begreppet vuxen inkluderar vi all vuxenkontakt i barnets nätverk, exempelvis föräldrar, mor- och farföräldrar och även personalen på daghemmet.

2 Tillvägagångssätt, litteraturöversikt, etisk reflektion och tillförlitlighet

Examensarbetets arbetsprocess och litteraturöversikt är väsentligt för att stärka tillförlitligheten till arbetet. Den etiska reflektionen samt tillförlitligheten kommer även att behandlas.

2.1 Arbetsprocessen

Det första steget i arbetsprocessen är att bestämma vad som skall undersökas, vilket är syftet med arbetet och vilka frågeställningar vill man besvara med sin forskning. Utifrån syftet och frågeställningarna börja söka vetenskaplig information om problemställningen. (Patel & Davidson 2003, s. 40).

I vårt fall var det enkelt att veta vad som skulle undersökas eftersom det fanns en konkret beställning av vårt examensarbete. Beställningen är ”positiva regler i daghemsmiljö” och eftersom projektet går under Folkhälsans projekt ”förebyggande av mobbning” valde vi att satsa på den sociala samvaron.

Avgränsning i ett arbete är en viktig del för att inte forskningen skall bli för stor. Avgränsning är nödvändigt då forskningens syfte är att få en så detaljerad och preciserad bild av vad som undersöks och verkligen få en djupare blick i ämnet. (Ejvegård 2009, s. 28-29). Avgränsningen kom i ett tidigt skede av arbetsprocessen. I och med att mobbningsförebyggande arbete inte kan börja för tidigt valde vi att tillverka diskussionsunderlagen för målgruppen 3-4 åringar då barnen klarar av att prata i längre meningar och själva berätta i historie-berättar perspektiv. Ytterligare en faktor som påverkade avgränsningen enligt ålder var att programmet Stegvis 1 redan finns för åldersgruppen 4-6 år. Lek som andra avgränsning gjordes för att barns vardag till största delen består av lek och det är i leken barn samspelar med varandra.

Frågeställningarna utarbetades genom syftet och avgränsningarna i examensarbetet. Ejvegård (2003, s. 24) menar att omformulering av syftet och frågeställningarna under skrivprocessen är en helt naturlig del av vetenskapligt skrivande.

Frågeställningarna i examensarbetet har omarbetats under processens gång för att syftet skall uppnås med examensarbetet.

I och med att barn har rätt till att få sin egen åsikt hörd gällande saker som rör dem vill vi involvera barnen i att diskutera samvaro i lek och hur man bemöter och samspelar med varandra. Låta barnen komma med egna lösningar och idéer på situationer som kan uppstå i leken. Utgående från att involvera barnen att själva kunna påverka vardagliga situationer valde vi att utveckla diskussionsunderlag för att stimulera och inspirera till diskussion med barnen angående den sociala samvaron i leken. Diskussionen förs med barnen för att göra dem medvetna om hur man kan bemöta varandra i situationer som uppstår i leken för att främja den positiva sociala samvaron.

När man läser och refererar litteratur och söker något specifikt och har en klar avgränsning kan man använda sig av innehållsförteckning, register, sammanfattningar, abstract och nyckelord. Genom att använda sig av de här hjälpmedlen i litteraturen hittar man vad som är relevant för sin egen forskning. (Ejvegård 2009, s. 48).

När vi började läsa in oss på ämnet social samvaro och social kompetens. Använde vi oss av bokens hjälpmedel för att direkt komma till det relevanta och undvika onödig information som inte gick att koppla till diskussionsunderlaget. Genom användningen av innehållsförteckningar och sammanfattningar kring social samvaro gavs en snabb inblick i vilka delområden av social samvaro som är väsentliga för diskussionsunderlagen.

I och med att barns sociala samvaro utspelar sig i leken blev följande naturliga steg en fördjupning i hur 3-4 åringen leker samt samvaron i leken. Fördjupningen gjordes för att kunna få så realistiska samspelssituationer i 3-4 åringens lek som möjligt för att stärka sannolikheten för att diskussionsunderlagen verkligen skulle passa målgruppen.

När delarna social samvaro och lek var behandlade, behövde examensarbetet en fördjupning i hur man samtalar med barn. Varför fördjupningen sker i samtal med barn är för att diskussionsunderlagen på bästa möjliga sätt skall kunna utnyttjas. Hurdana frågor man ställer barn i 3-4 års ålder för att de skall kunna svara på dem är väsentligt om man vill att frågorna skall leda till diskussion.

Vid det här skedet var litteraturen som skulle stå som grund för diskussionsunderlagen behandlad och en tematisering var nödvändig för att utveckla diskussionsunderlaget. Tematiseringen gjordes i form av en innehållsanalys av teori i examensarbetet.

Tematisering görs för att sammanbinda innehållet som hittills samlats i forskningen, samtidigt som det svarar på frågan hur. (Granskär & Höglund-Nielsen 2008, s.164) Temana för examensarbetet blev samspel i lek, samvaro i lek och bemötande i lek. När tematiseringen var gjord utvecklades diskussionsunderlagen.

Historierna i diskussionsunderlagen är leksituationer som barnen känner igen och kan relatera till. Frågorna skall inte vara slutna utan öppna så det leder till diskussion. Det är barnen som sitter inne med kunskapen. Barnen deltar utgående från sin egen förmåga. Diskussionsunderlagen utgår från tre olika teman samspel i leken, samvaro i leken och bemötande.

Varför vi valt använda samma inledning till varje diskussionsunderlag är för att barn tycker om och känner sig trygga med upprepningar. Genom att de känner igen inledningen vet de också vad som förväntas av dem. Diskussionsunderlagens utveckling påbörjades efter att teoridelen var behandlad. Historiernas bakgrund är hämtad från teoridelarna social samvaro och lek. Utgående från teoridelarna kunde vi skapa vardagliga leksituationer där barn samspelar tillsammans. Leksituationerna tillämpade vi till rollfigurerna Totte, Esmeralda och Titti för att göra historierna roliga och tilltalande för målgruppen.

I leksituationerna kan det uppstå olika dilemman som påverkar den sociala samvaron. Genom att barnen får diskutera och komma med sina egna åsikter om hur de skulle lösa problemen som diskussionsunderlagen tar upp påverkar de sin sociala samvaro och det är inte den vuxna som berättar för barnen hur de borde göra. Tanken är att barnen skall komma med egna lösningar, varför vi valt att ta upp dilemman som uppstår i leksituationer är för att problemlösningen påverkar den positiva sociala samvaron på daghemmen. Vi anser att barnen får mera ut av att lösa problemen och verkligen får fundera över och ta ställning till hur de på bästa möjliga sätt kan lösa vanliga situationer som uppstår på daghem. Genom att barnen får berätta hur de skulle lösa Totte, Esmeraldas och Tittis problem kan pedagogen ta tillvara barnens idéer och använda dem i barnens egen vardag på daghemmet.

När frågorna till diskussionsunderlaget utformades har 3-4 åringens utvecklingsnivå beaktats. Frågorna är öppna frågor eftersom barn klarar av att berätta i historieberättarperspektiv. Frågorna är även tydligt formulerade. Frågorna är inte färgade på ett sätt som styr barnens svar utan de är neutrala och öppna. Därför skedde en fördjupning i samtal med barn.

Rollfigurerna Totte, Esmeralda och Titti har inte stereotypiska könsbeteenden, utan är neutrala. Ingen är mer bråkig än den andra eller den som alltid löser dilemmat. Rollfigurerna är neutrala för jämställdhetens skull och stämpling av något visst beteende är inte relevant. Rollfigurernas utseende är också könsneutralt. Namnen går att byta ut till vilka namn som helst.

Diskussionsunderlagen prövades efter tematiseringen. Efter prövningen av diskussionsunderlagen analyserades iakttagelserna som pedagogen och skribenterna gjort. Ändringar och förbättringar på diskussionsunderlagen och anvisningarna för pedagogen gjordes. Ändringen som gjordes var att korta av tidsanvändningen från 20 minuter till 10 minuter. När diskussionsunderlagen var prövade och visade att det fungerade kopplades teorin till diskussionsunderlagen.

Bilderna som finns på diskussionsunderlagen är det Martina Stenström som tecknat. Detta eftersom vi då fick bilderna att se ut som vi ville, utifrån historierna på diskussionsunderlagen.

I slutskedet av arbetsprocessen sammanställdes resultatet av examensarbetet i den avslutande diskussionen. Där granskas även arbetet kritiskt och det framkommer även vilka utvecklingsförslag projektet kan jobba vidare med.

2.2 Litteraturoversikt

När vetenskapliga rapporter skrivs är det viktigt att det klart och tydligt kommer fram vilken forskningsmetod skribenten använt sig av och på vilket sätt metoden tillämpats i arbetet. (Ejvegård 2009, s.33)

Processen inleddes med litteraturstudier som sedan efter innehållsanalys utgör en teoretisk grund för utarbetandet av diskussionsunderlagen. Litteraturstudier valdes för att det finns mycket skriftlig litteratur om ämnesområden som behandlas i det här examensarbetet.

Med litteraturstudie som metod avses det att litteraturen är informationskällan. Det vill säga teorin i arbetet utgår från litteratur som redan finns. Att examensarbeten utgår från litteraturstudier är vanligt. (Olsson & Sörensen 2004, s.87). I en litteraturstudie skall det finnas tydliga frågeställningar och texterna skall väljas planmässigt. Ytterligare beskrivs det i litteraturstudien hur litteratur valts och varför viss litteratur lämnats bort. Litteraturen i en litteraturstudie måste gå att koppla till arbetsfältet. Litteraturstudien som metod kräver en analys av det undersökta. (Granskär & Höglund-Nielsen 2008, s.174).

Databaser och sökord är väsentliga då litteratur och artiklar söks till litteraturstudien. (Granskär & Höglund-Nielsen 2008, s.174). Databaser som används vid sökning av litteratur för examensarbetet är Lukas, Vesta, Theseus och Allärs. Sökorden; social samvaro, social kompetens, 3-4 åringen, delaktighet, lek, samtal med barn har avgränsat litteraturen.

I och med att en litteraturstudie kräver en analys av det undersökta influeras analysen i detta examensarbete av kvalitativ innehållsanalys.

Den kvalitativa innehållsanalysens tyngdpunkt ligger på tolkning av texter. Innehållsanalysen är mångsidig på det sätt att den går att anpassa till flera olika forskningsområden just för att tolkning av text kan ske på flera olika nivåer. (Granskär & Höglund-Nielsen 2008, s.159).

Utöver litteraturstudien och innehållsanalysen kommer diskussionsunderlagen prövas på ett daghem. När pedagogen prövar diskussionsunderlagen på daghemmet, iakttar vi hur barnen reagerar och hur de besvarar frågorna, om underlagen överhuvudtaget fungerar och tilltalar målgruppen. Genom att låta pedagogen pröva produkten får diskussionsunderlagen en större trovärdighet i om och hur underlagen fungerar. Pedagogen får sedan i sin tur ge konstruktiv kritik gällande om diskussionsunderlagen fungerar eller inte med hjälp av projektet "Det resilienta barnets" utvärderingsdokument (se bilaga 3). Vilket leder till att vi kan utveckla och komma med förbättringsförslag till diskussionsunderlagen.

En allmän litteraturöversikt tar upp artiklar och litteratur utan att förklara varför de är med i forskningen. Medan litteraturen som tas upp i en litteraturstudie beskrivs systematisk och förklaras varför den finns med i arbetet. (Granskär & Höglund-Nielsen 2008, s.173).

Litteraturen i examensarbetet består enbart av svenskspråkiga källor. Vi har valt att inte inkludera finsk litteratur eftersom det finns mycket bra forskning gjord angående vårt ämne som är skrivet på svenska. Men källor från Finland har även inkluderats exempelvis de olika styrdokument som använts, även det som tagits upp om barnkonventionen är till viss del hämtad från litteratur skriven i Finland. Engelsk litteratur har inte tagits med i examensarbete för att examenarbetet är relativt litet och diskussionsunderlagen skall i första hand användas på daghem i Finland. Litteraturen som används i examensarbetet baserar sig till stor del på forskning som gjorts på daghem samt på 3-4 åringen. Exempel på sådan litteratur är Johansson, E. (2003). Etik i småbarns värld, Om värden och normer bland de yngsta barnen i förskolan av Johansson E (2003) och Social kompetens i förskolan – att bygga broar mellan teori och praktik av Pape K (2006). Störste delen av litteraturen som används är relativt ny och tryckt efter år 2000. Litteratur som är tryckt före 2000 har används sparsamt. All litteratur som används har varit relevant för diskussionsunderlagen.

2.3 Etisk reflektion

Enligt god vetenskaplig praxis måste man ta hänsyn till andra forskares arbete och resultat genom att hänvisa till deras arbeten eller publikationer på ett tydligt sätt, samt att inte plagiera text från någon annans forskning. Andra forskares arbeten måste även respekteras. Man får inte heller fara fram med osanning i sin forskning exempelvis genom att presentera falsk information. (Forskningsetiska delegationen 2012, s. 18-21)

I examensarbetet har det tillämpats god vetenskaplig praxis och har alltid hänvisat till källan samt som används och har även behandlat andra forskares verk på ett respektfullt sätt. Om citat från andra forskare har använts framkommer det tydligt i texten.

Inom det sociala området är det viktigt att man har ett gott etiskt synsätt och förhållande till andra människor. Målen för det sociala arbetet är bland annat att hjälpa människor, minska på nöd och lidande samt försöka göra skillnad genom att göra förändringar. (Vardagen,

värden, livet, etiken 2009, s. 5) Examensarbetet tar fasta på att stöda målgruppen 3-4 åringar att skapa en bättre social samvaro i dagemsmiljö genom att diskutera och föra fram sin åsikt med hjälp av diskussionsunderlagen.

Varför vi inte valt att skicka ut frågeformulär till föräldrarna där vi ber om deras tillåtelse för att barnen skall få delta under stunden när diskussionsunderlagen prövas är för att prövningen och underlagen inte är av etisk känslig karaktär. (Dahlgren & Sauer 2009, s. 244). Barnens namn och åsikter eller daghemmets namn kommer inte att finnas med i detta arbete. Det vi utvärderar är på vilket sätt diskussionsunderlagen fungerar, vi tar inte fasta på varför barnet tycker på ett visst sätt, utan deltar barnet i diskussionen, uttrycker barnet sin mening, är frågorna och ger barnet möjlighet att själv komma fram till sina svar. Vi går inte in på personlig nivå, varken när det gäller barnen eller pedagogerna som är med när diskussionsunderlagen prövas. Detta är orsaken till varför vi anser att prövning av diskussionsunderlagen kan utföras utan föräldrarnas samtycke.

I Finland jobbar social- och hälsovårdsministeriet för ett socialt hållbart samhälle. De vill stärka delaktigheten och gemenskapen samt skapa ett rättvist samhälle där alla har sin röst hörd. (Ett socialt hållbart Finland 2020 2011, s. 4). Vi stöder detta sätt att tänka i vårt arbete. Vi vill att barnen skall vara delaktiga och känna att de får sin röst hörd i detta fall den sociala samvaron. Detta kopplas även till diskussionsunderlagen, då ett tema behandlar delaktighet.

Yrkeshögskolan Novia har flera värdegrunder där hållbar utveckling är en av dem. (Mission, vision, verksamhetsidé och policy) Därför har även hållbar utveckling beaktas i examensarbetet. Barnen uppmuntras till att använda sina egna resurser genom diskussionsunderlaget. Diskussionsunderlagen hjälper och stöder barnen till att själva komma fram till hur de kan vara och bidra med sin egen del av den positiva sociala samvaro som strävas efter på daghemmen. I och med att målet med diskussionsunderlagen är resursförstärkande med fokus på det positiva stöder det hållbar utveckling.

2.4 Tillförlitlighet

För att göra en vetenskaplig text så tillförlitlig som möjligt måste man se till att det man skriver är sant och riktigt. Man måste kunna ställa sig kritiskt till det material och uppgifter som man samlat in. Man skall alltid försöka använda sig av primärkällan och undvika att använda sekundärkällor i mån av möjlighet. I och med att man använder primärkällor

stärks även tillförlitligheten i det man producerar. (Ejvegård 2003, s. 17). I vårt arbete har vi försökt använda oss i största del av primärkällan men i vissa fall har vi inte fått tag i primärkällan och har då använt sekundärkällan. Detta gör att tillförlitligheten i viss grad sjunker. I de fall vi använt oss av sekundära källor, har vi sökt flera olika källor, läst litteraturen kritiskt och jämfört dessa källor med varandra, vilket även framgår i arbetet.

Att använda sig av litteratur som är tryckta av universitetsförlag eller är tryckta i flera upplagor stärker tillförlitligheten i arbetet. Används dokument upprättade av myndigheter stärks tillförlitligheten. (Denscombe 2000, s.189)

Stor del av litteraturen som används i detta arbete är tryckt av förlagen Studentlitteratur AB, Liber, Natur och Kultur m.fl. som är universitetsförlag, en del av böckerna finns i flera upplagor. Detta stärker tillförlitligheten i litteraturen som valts i examensarbetet. I arbetet har det använts dokument upprättade av myndigheter, dokumenten används även som styrdokument på daghem.

Att noggrant diskutera varför vissa beslut fattats och motivera alla val tydligt i arbetsprocessen, stärker tillförlitligheten i arbetet. Genom att motivera och beskriva får läsaren en uppfattning om varför vissa inriktningar valts och på vilka grunder. Är motiveringarna tydliga och utförliga stärker det trovärdigheten för arbetet. (Denscombe 2000, s. 250-251).

I examensarbetet är det noggrant förklart och motiverats varför vi gjort val, avgränsningar och dragit slutsatser.

När validiteten diskuteras i ett arbete är det viktigt att diskussionen om forskarens eget inflytande på arbetet diskuteras, d.v.s. på vilket sätt forskarens eget inflytande kan ha påverkat forskningen. När det gäller syfte med forskningen är det nödvändigt att föra diskussionen om ämnena som tagits upp gentemot syftet är motiverade. Om det finns tidigare forskning inom området bör forskningarna jämföras för att stärka den externa validiteten. (Denscombe 2000, s. 251)

Det egna inflytande på examensarbetet har varit litet eftersom skribenterna inte har lång erfarenhet inom dagvårdsarbete. Och har därför inte kunnat påverka forskningsresultatet i någon större utsträckning. Skribenterna har på så sätt kunnat förbli relativt objektiva till

examensarbetet. Det som kan ha påverkat examensarbetet är att skribenterna från början var intresserade över ämnet och målgruppen, vilket har påverkat utformningen av arbetet positivt. Viljan att söka kunskap för att utveckla diskussionsunderlagen så att de på bästa möjliga sätt skall fungera har med andra ord varit stor.

Stegvis är ett material som består av fotoplanscher som används på daghem som behandlar empati, problemlösning och självkontroll som är riktat till åldersgrupperna 4-6 år. Stegvis 1 skall fungera våldförebyggande och stöder pro-socialt beteende. (Stegvis). Ytterligare finns det ett material START utvecklat för 1-3 åringar som koncentrerar sig på socialt och emotionellt lärande. (inspirationsdag i START) I och med att Stegvis materialet finns för åldergruppen 4-6 år och skall fungera våldförebyggande, samt materialet START för åldergruppen 1-3 åringar som stöder socialt och emotionellt lärande kan diskussionsunderlaget för positiv social samvaro fungera som ett mellan steg mellan Start och Stegvis. I examensarbetets diskussionsunderlag preciseras det förebyggande arbetet. Diskussionsunderlagen grundar sig i barnens leksituationer. Målgruppen är 3-4 åringar.

3 Social samvaro

Den sociala samvaron påverkar och påverkas av alla i daghemsgruppen. Därför är den sociala samvarons delområden; empati, etik delaktighet och inflytande väsentliga delar för att kunna påverka den sociala samvaron i gruppen. Alla barn har olika kompetenser även när det gäller den sociala delen. Diskussionsunderlagens grund är därför den sociala samvaron.

3.1 Social kompetens

Kompetens är en viktig del av människors personlighet och hur man ser på sig själv. När man fokuserar på en människas kompetens har man uppmärksamheten på personens positiva sidor och inte på dens negativa sidor. Kompetens hör också ihop med förväntningar. Kompetensen föds man inte med utan utvecklas genom livet. Vilket innebär att man inte kan ställa så höga förväntningar på barnets kompetens, utan man måste utgå ifrån barnets ålder och var barnet befinner sig i utvecklingen. Social kompetens är en specifik del av en människas kompetens. Social kompetens innebär att kunna umgås tillsammans med andra människor. Det handlar även om hur vi ser på människor i vår

omgivning, man måste även kunna respektera andra människor och bemöta andra på ett sådant sätt som man själv vill bli bemött på. Det är de vuxna som skall föregå med gott exempel för barnen, vuxna är barns förebilder och om man inte beter sig på ett bra sätt kan man heller inte förvänta sig att barnen beter sig bättre. (Pape 2006, s. 20-22).

Schneider definierar (enligt Pape 2006, s. 24-25) social kompetens på följande vis. ”*Social kompetens är förmågan att använda utvecklingsmässigt anpassat socialt beteende som främjar ens interpersonliga relationer utan att skada någon*”.

Forskning som gjorts visar att ett positivt beteende spelar stor roll för personliga relationer och vänskap. Barn som är mer socialt kompetenta har högre popularitet bland sina jämnåriga. Det vill säga barn som har större förmåga till socialt beteende har också lättare att skapa vänskapsrelationer. (Pape 2006, s. 53).

Howes (1988) menar (enligt Michelsen 2005, s. 29) att utvecklingen av social kompetens sker steg för steg i en viss ordning, utvecklingen sker i olika takt beroende på barnet, vilket innebär att även om barnen är i samma ålder kan deras sociala utveckling vara på olika stadier. För att barnet skall ses som socialt kompetent skall det kunna leka tillsammans med andra barn. Barnet skall även kunna skaffa vänner och ha vänskapsrelationer för att kunna beaktas som socialt kompetent enligt Howes. Studier har även visat att barn som är socialt kompetenta även fortsätter vara det och de barn som har svårigheter med den sociala kompetensen fortsätter att ha svårigheter även när de blir äldre.

I och med att diskussionsunderlagen tar fasta på hur man bemöter varandra, och beaktar andras känslor stöder de utvecklingen av positivt socialt beteende. Diskussionsunderlagen fungerar som stöd då barnen tacklar vardagliga situationer i leken, vilket stöder den sociala samvaron och utvecklingen av den sociala kompetensen.

Dunn (1997) har (enligt Jonsdottir 2007, s. 29-30) utarbetat i boken *The beginning of social understanding* fyra olika kännetecken angående barns sociala förståelse. Dunn menar att barn redan från 18 månaders ålder visar social förståelse för deras omgivning. Det första kännetecknet är *förståelse för andras känslor*. Vid tre års ålder börjar barnet visa att det är intresserad av sina egna känslor men också för andras känslor. Dessa känslor kan exempelvis vara glädje, sorg samt ilska. I och med att barnet vid denna ålder kan besvara

andras känslor både med omtanke och vänlighet, visar på att barnets moraliska förståelse har fått en god grund redan vid tre års ålder. Det andra kännetecknet är *förståelse av andras avsikter*. Redan vid två års ålder utvecklar barnet en ökad förståelse för andras syften. Detta ser man genom att iaktta hur barnet hanterar konflikter eller hur barnet samarbetar med andra barn. När barnet är i tre års ålder tar sig denna förmåga i uttryck i låtsaslek eller när de berättar historier. Det tredje kännetecknet är *förståelse för sociala regler*. En ökad känsla för sin familjs känslor och avsikter leder till att barnet blir mer intresserat av vad som är tillåtet och vad som förväntas av barnet utifrån de sociala reglerna som finns inom familjen. Barnen ifrågasätter och diskuterar de satta reglerna, beteendet visar barn inom familjen och på daghemmen det vill säga i familjenära tillfällen. Barn har dock lätt att anpassa sig efter de regler som finns utsatta. Det fjärde och sista kännetecknet är barns *förståelse av andras tankar*. När barn uppnår 3 års ålder börjar barnen fundera kring det egna samt andras sinnes tillstånd exempelvis att kunna olika saker, att minnas och att glömma.

Det som ligger bakom barns förståelse av andra och den sociala världen är hurudan deras relationer är inom den egna familjen. Exempelvis hur barnets anknytning till föräldrarna är eller om det finns rivalitet mellan syskonen. Även på daghemmen utvecklas barnets sociala förståelse, liksom i familjen, med den skillnaden att barnet väljer självständigt vilka den vill skapa nära relationer med, dock är relationen med föräldrar och syskon mycket djupare samt mer vanliga än de relationer som barnet skapar på daghemmet. (Jonsdottir 2007, s.31). Dunn menar också (enligt Jonsdottir 2007, s. 28) att social förståelse för barn i tre års ålder innebär att de vet vilka rättigheter de har samt att de även börjar förstå vilken kapacitet de har.

Diskussionsunderlagen behandlar andras känslor, avsikter, sociala regler och tankar. Detta tas upp genom diskussionsfrågorna på korten och barnen får fundera på hur rollfigurerna känner och tycker i leksituationen de befinner sig i.

3.2 Social samvaro på daghem

Social samvaro är något av det mest betydelsefulla genom livet för både vuxna och barn. Alla människor behöver någon form av social samvaro genom hela livet både som barn och vuxna. Barn upptäcker sin omgivning genom att studera och utforska både sig själva,

människor runt omkring dem samt även sin omvärld. Detta gör barnet utgående från sina egna villkor och på så vis få erfarenheter och känna sig värdefull och godtagen på daghemmet. (Ytterhus 2003, s. 10-11).

Social samvaro är att vara tillsammans med andra, men fysisk närvaro kräver ändå inte direkt social samvaro. Att vara tillsammans är att ha någonting gemensamt och att dela något med någon. Den sociala samvaron definieras med att vi delar varandras existens när vi träffas på samma ställe. Den sociala samvaron är ofta självvald och därför upplevs den frivillig genom att vi väljer själva vem vi vill umgås med. Samvaro kan också vara påtvingad och övergångarna mellan olika samvaroformer är flytande. Den fysiska samvaron på daghem bestäms inte av barnen själva utan av andra. Barnen väljer inte daghem själv. Barnet kan inte heller påverka vilka andra barn som börjar på samma daghem. Barnen möts eftersom föräldrarna har bestämt att barnen skall mötas. Detta leder till att barnen tvingas till planerad social samvaro men även till den spontana sociala samvaron. (Ytterhus 2003, s.17).

Barn söker hela tiden vänner att leka med, andra barn i samma ålder som man kan vara tillsammans med, uppleva saker tillsammans och upptäcka nya saker tillsammans. Genom att umgås och vara tillsammans utvecklar barnet föreställningar om både sig själv och de andra barnen som man umgås tillsammans med. (Ytterhus 2003, s. 207).

När barn vistas i grupp, tillsammans med varandra lär de sig att alla är olika, med pedagogernas hjälp och stöd samt sin egen empatiförmåga får de tillsammans utforska hur man är i grupp, omsorg om varandra, lär sig att det är tillåtet att vara annorlunda. De har möjlighet att utforska kamratskap och bygga vänskapsrelationer. (Öhman 2003, s. 19).

När man ser på social samvaro och hur barn är tillsammans med varandra ser man att barn inte enbart tänker på sig själva. Barnet kan tänka sig in i en annan persons situation, föreställa sig hur det känner sig och på detta sätt känna med, men blir inte påverkad på samma sätt som den personen som upplever känslorna. (Sylvander 1992, s. 11). Barn känner empati för andra, barnet kan sätta sig in i en annans situation och förstå hur en annan person känner. Inte känna som utan känna med ett annat barn. (Öhman 2003, s. 29). Det att barnen stöder varandra visar att de är kapabla till empatiskt tänkande. När barnen

stöder och hjälper varandra är det vuxnas uppgift att uppmuntra till sådant aggerande. (Johansson 2003, s. 53-55).

Barnen får ge uttryck för sin empatiska förmåga genom diskussionsunderlagen. Genom att de får reflekterat över hur andra känner och tycker, samt ge tal tur till varandra. Det är inte bara den empatiska förmågan man måste beakta när man diskuterar social samvaro. Vad barn anser är rätt och fel, deras normer och värderingar styr även hur gruppen fungerar. Barnens och pedagogernas etik spelar en central roll i den sociala samvaron.

Hur barn tänker etiskt kan man ta som exempel vad barn anser sig själva ha rätt till. Den rätt barn anser ha till saker förändras beroende på vilken liv fas och vilken del av utvecklingen barnet befinner sig i. Barn i småbarnsålder anser att de har rätt till att leka med vissa leksaker. Barn tycker att de har rätt att undersöka föremål och reagerar starkt om rätten tas ifrån dem. Barns syn på sina rättigheter att använda saker förändras om ett annat barn kommer och tar saken från dem och på så sätt uttrycker sin rätt till saken, barnets etik utvecklas genom detta. (Johansson 2003, s.34-38).

Barnens egna åsikter om vad som är rätt och fel påverkar alltså den sociala samvaron. Barn i småbarnsåldern försvarar inte enbart sin egen rätt till saker utan kan också försvara andras rätt till saker. Om barnet anser att leksaken tillhör någon annan kan denna gå och ta saken från barnet som leker med det och föra leksaken till det barnet anser att saken tillhör. De klarar med andra ord av att tänka utgående från andra barns perspektiv. (Johansson 2003, s. 52-53).

Den sociala samvaron kan även påverkas av vilka förutsatta föreställningar pedagogen har. Barn har egna etiska värderingar och åsikter som pedagogen måste komma ihåg. Barnet är inte ett tomt blad då det börjar på daghemmet. De har redan utvecklat etiska värderingar och normer och vad barnet själv anser att är rätt och fel. Det är viktigt att pedagogen respekterar detta och inte omkullkastar barnets värderingar. Barnet är en individ med rätt till sina egna värderingar och etiska åsikter. (Gren 1999, s.32-34).

Detta kan jämföras med vad som krävs i planen för småbarnsfostran. Där uppmuntras det att stärka barnets beteendemönster och verksamhetsätt på ett sådant sätt där de lär sig beakta och bry sig om andra. De vill försöka uppmuntra och stöda till att barnen skall få

möjligheten att utvecklas till självständiga individer så att de skall kunna ta hand om sig själva och andra. Barnet skall lära sig kunna lita på sitt eget kunnande och våga ta initiativ. (Grunden för planen av småbarnsfostran 2005, s. 18).

Detta påverkar i stor grad den sociala samvaron. Genom att barnen får vara med och uttrycka sin egen åsikt är de indirekt med och påverkar den sociala samvaron i gruppen.

För att barnet skall kunna förstå hur ett barn känner sig, måste det inte nödvändigtvis förstå sina egna känslor. Att hjälpa barnet förstå hur andra känner sig kan den vuxna göra genom att rikta barnets uppmärksamhet mot andra barn. (Fleischer 2010, s. 82, 93).

Ser man på daghemmens sociala samvaro ur ett daghems perspektiv och vad som styr verksamheten kan man säga att daghem är som små samhällen där barnen spenderar stor del av sin vardag. På daghemmen är tyngdpunkten på barnets utveckling och lärande. Föremål, utrymmen och delade världar är tillgångar som delas mellan barnen och pedagogerna samspelar mellan dem. För att detta skall fungera styrs daghemmen i stor del av rättigheter, normer och fördelning av tillgångarna ovan. Vissa saker är barnens egna och vissa tillhör daghemmet. När samspelet mellan pedagoger och barn samt barn och barn pågår utvecklas normer och värden som sedan blir barnets egen etik. (Johansson 2008, s. 196-197). Detta påverkar och styr den sociala samvaron i gruppen.

Småbarnsfostran i Finland bygger på sex centrala inriktningar, där etik är en av inriktningarna. Daghemmens miljö och värderingar och på så sätt fostringsprinciperna bygger på etiskt tänkande. Pedagogernas uppgift är att tillföra dessa inriktningar till barnens vardag. Detta kan de göra genom olika teman eller fenomen eller konkreta upplevelser som barnet är med om i sin vardag på daghemmet. Viktigt är att barnen tar del av dessa inriktningar så att barnen kan bilda sin egen uppfattning om dem. (Grunden för planen för småbarnsfostran 2005, s. 31-32).

Daghemmet är en plats för barns sociala samvaro och samspel tillsammans med andra barn samt med andra vuxna. Eftersom det är på daghemmet som barn träffar andra barn, vilket leder till att det är på daghemmen som barnen lär sig att samspela med andra. Det är därför viktigt att det finns förutsättningar för samspel på daghemmen. Att se till att dessa

förutsättningar finns är ett av de viktigaste målen med verksamheten på daghemmen. (Jonsdottir 2007, s. 13-14).

Redan från födseln samspelar barnet med de människor som finns runt omkring, i första hand föräldrar och syskon. Detta innebär att barnet har erfarenheter av samspel då det börjar på daghemmet. Och den kamratsocialisation som börjar i daghemmet påverkas av de erfarenheter barnet har av samspel. *”Kamratsocialisation innebär den gemensamma påverkan och uppfostran som barn i samma ålder utsätter varandra för i det konkreta samspelet med varandra.”* (Michelsen 2005, s. 39).

Alla har ett behov att bli sedda, hörda, bli tagna på allvar samt känna gemenskap. I leken kan barnen hitta en känsla av gemenskap, barn som har hittat varandra i leken och skapat en gemensam lekvärld söker sig också oftast tillbaka till det andra barnet för att fortsätta leken. Barn som ofta leker tillsammans med varandra känner stor empati mot varandra och vill vara tillsammans. Positiva känslor utvecklas i gruppen och barnen blir lojala mot varandra. Barn vill gärna ha någon att leka tillsammans med, och söker hela tiden någon de kunde leka tillsammans med, leken är en väldigt stor del i barns vardag. Det är viktigt att komma ihåg att alla barn har olika behov också i leken. Vi har alla ett behov att känna tillhörighet, dock på olika sätt. En del barn vill gärna leka tillsammans med andra barn medan en del är mer tillbakadragna och har ett behov att gå undan och vara för sig själv ibland. Och vi måste acceptera alla barns olikheter. (Öhman 2011, s. 107-108).

3.3 Delaktighet och inflytande i den sociala samvaron

”Barnet har rätt att fritt uttrycka egna åsikter i alla frågor som rör honom/henne. Barnets åsikter skall beaktas med hänsyn till dess ålder och mognadsgrad.” Barnkonventionen artikel 12. (Gustavsson, M & Wolff, A 2011, s. 55). Denna artikel om barns deltagande är en av de viktigaste i FN:s barnkonvention. Att barn får vara delaktiga i beslut som rör dem hör till en av konventionens grundstenar. (Claesdotter 2007, s. 32). Gustafsson (2011) skriver att artikel 12 är den mest radikala av alla artiklarna i konventionen samt också den mest problematiska. Man vill att barnet skall få komma fram med sin åsikt i de frågor som rör barnet men det betyder inte att barnet i slutändan får som det vill. Annat som är problematiskt i Artikel 12 är att man skall ta hänsyn till barnets ålder och mognadsgrad. (Gustavsson 2011, s. 78).

Barn skall få vara delaktiga och fatta beslut om sin vardag redan från tidig ålder. Delaktighet innebär inte bara att ha det sista ordet utan delaktighet innebär att man får säga sin åsikt och att människor lyssnar på den. Om man känner att man blir hörd känner man också att ens åsikter är uppskattade och värda att lyssna på. Som pedagog skall man försöka se världen ur ett barns perspektiv, samt gå in i sig själv och fundera på hur man själv skulle vilja ha det om man vore barn i daghemmet, samt om man tror att man skulle känna sig delaktiga i besluten som fattas på daghemmet om man ser det från barnens perspektiv. (Bjuvås 2003, s. 68-69).

Johannesen och Sandvik (2009) menar också att rätt till inflytande och delaktighet inte bara handlar om att bestämma. Att vara delaktig innebär att man är del av en gemenskap, i gemenskapen måste man visa respekt och inkludera andras åsikter och inställningar. Barn skall heller inte ha lika stort ansvar som vuxna i daghemmet, det är inte det som menas med delaktighet. Delaktighet och inflytande innebär inte bara att barnen är närvarande utan på något sätt skall de också kunna påverka. Inte enbart genom att få sin vilja igenom, utan genom att vara del av gemenskapen på daghemmet. På så sätt kan barnet också påverka vad som händer och sker genom att uttrycka sina åsikter. Då är barnet en del av gemenskapen och i skapande av en god vardag och miljö på daghemmet. (Johannesen & Sandvik 2009, s. 31-32).

Genom att barnen får berätta sin åsikt om hur de skulle lösa leksituationerna som diskussionsunderlagen tar upp, beaktas barnens åsikter och barnen är på så sätt delaktiga och har inflytande på leken genom diskussionsunderlagen.

Barnen på daghemmen skall ha konkret inflytande i sin vardag och alltid ha möjlighet att välja vad de vill. Personalen på daghemmet måste försöka förstå barnens perspektiv samt ta tillvara barnens synpunkter och åsikter. Barnen skall få regelbunden information och personalen skall regelbundet fråga efter barnens åsikter och också stödja barnet i bildandet av egna åsikter. Helt enkelt barnen skall vara delaktiga i vardagen på daghemmet samt få ta ansvar efter barnets förmåga. (Öhman 2009, s. 86-87).

Pramling Samuelsson och Sheridans (2003) artikel *Delaktighet som värdering och pedagogik* tar upp att delaktighet är en förutsättning för barns möjlighet att komma fram

med sina egna åsikter, skribenterna menar också att barn även skall vara delaktiga både i beslutsprocesser samt pedagogiska processer. Vuxna bör även kunna förstå barns perspektiv och att kunna förstå detta behöver de ha kunskap om barns kunskapsbildning, men det är också viktigt att kunna lyssna på vad ett barn säger. För att göra små barn delaktiga krävs det också annat än att lyssna och låta barnen bestämma. Det är viktigt att kunna tolka barns sätt att vara samt att kunna ge barnen rum att klara av olika saker med rätt stöd från de vuxna. (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s. 78-79).

Ser man på vad ett barn i 3-4 åringen klarar av och på vilken utvecklingsnivå barnet befinner sig i ur Daniel Sterns perspektiv (enligt Havensköld 2002), kan man konstatera att barnet kan vara både delaktigt och ha ett eget inflytande. Barn i 3-4 års ålder kan enligt Stern själva berätta vad de varit med om och beskriva vad de upplevt och på så sätt prata ur ett historieberättar perspektiv. Detta nya sätt att tänka på, att skapa historier kan återge händelser och upplevelser som gör att barnen med tiden blir skickligare på att berätta för andra och sig själva. De utvecklar strukturer som stämmer med den allmänna och sin egen uppfattning om verkligheten. (Havensköld 2002, s.70-71).

Att Stern visar att barnet klarar av att tänka och prata i dessa banor redan i denna ålder, stöder varför vi valt att inkludera barnen att delta och ha ett eget inflytande under diskussionsunderlagen. Barnet har kunskapen att själv kunna berätta och förklara och kan på detta sätt aktivt delta då teman i diskussionsunderlagen diskuteras. Barn kan och bör få chansen att uttrycka sin egen åsikt.

Sammanfattningsvis har examensarbetet visat att social kompetens inte är något medfött utan den utvecklas i samspel med andra. Den sociala samvaron är viktig för både vuxna och barn. För barn sker den största delen av samvaron genom leken. Det är genom leken som barnen lär sig samspela. Genom den sociala samvaron lär sig också barnen vad som är rätt och fel, med andra ord det etiska tänkandet. Det är daghemmet som är barns sociala arena, innan barnen börjar på daghem har de kanske bara samspelat tillsammans med vuxna eller syskon. Men det är när de börjar på daghem som de börjar bilda kamratrelationer, vilket ofta sker genom leken eftersom barn hela tiden söker efter lekkamrater. Som nämnts är det genom leken barn samspelar det är därför viktigt att ge utrymme för lek i barnens vardag på daghemmet, vilket gör det möjligt för barnen att utveckla sin sociala kompetens. Viktigt att också komma ihåg att barn skall känna att de är

delaktiga och har inflytande över vem de leker med. Den sociala samvaron påverkar klimatet i gruppen, därför är det just den positiva sociala samvaron vi vill nå med hjälp av diskussionsunderlagen. Genom diskussionsunderlagen får även barnen fundera över vad delaktighet innebär samt att tanken med diskussionsunderlagen är att barnen skall vara delaktiga till att komma fram med lösningar till problemsituationerna som underlagen behandlar.

4 Lek

Barns lek är varierande och det finns olika sätt att leka på. Det är genom leken barnet lär sig och samspelar med varandra. Barns utvecklingsnivå har stor betydelse för hur leken framskrider. Genom att behandla 3-4 åringars lek stöder det utvecklingen av diskussionsunderlagen då situationerna i underlagen är lek.

4.1 3-4 åringens lek

Enligt Grunden för planen för småbarnsfostran är lek något som barn njuter av och tycker är roligt. Lek är någonting som barn gör ensamma eller tillsammans med andra. Grunden i barnens lek är vad de upplever genom sin vardag. (Grunden för planen för småbarnsfostran 2005, s. 25)

I barnkonventionens 31 artikel betonas lekens värde starkt. Barn skall ha rätt till en meningsfull fritid, lek och kultur. Det är de vuxna i barnens omgivning som skall se till att barnen har möjlighet att leka. Huvudprinciperna i barnkonventionen tar upp lekens betydelse på olika sätt. Exempelvis tar artikel 2 upp barnens rätt till att leka och skapa lekvärldar ensam eller tillsammans med andra. Artikel 6 tar upp hur viktig leken är för barns fysiska-, psykiska och sociala utveckling. Barn lär sig och utvecklas genom leken (Öhman 2011, s. 28-30).

I småbarns liv är leken ständigt närvarande, leken är betydelsefull för barnens utveckling och lärande. Nästan allting som sysselsätter och engagerar barn är lek. Barns lek kan se olika ut och leken kan ske på många olika platser. Gemensamt för alla barn är lusten att vilja leka. Runt om i världen leker barn utifrån sina egna förutsättningar, en del har mera leksaker än andra men hos alla barn finns den gemensamma lusten att leka. Genom leken

formas också barnen, det är därför viktigt att barn skall ges möjlighet till lek. Leken kan delas upp i olika beståndsdelar, nämligen följande; lek är att följa varandra, att inspireras av varandra och att göra som andra barn gör det vill säga kopiera varandra. Leken skall vara ett samspel mellan barnen där alla skall ha lika stor rätt att påverka lekens utformning. (Granberg 2004, s. 8-13)

För att barn skall kunna leka måste det finnas förutsättningar för lek. De grundläggande förutsättningarna är att det finns inspiration till att leka och att barnet känner sig tryggt i lekmiljön. Man måste därför reflektera över hur det ser ut på daghemmet i barngruppen och se till att alla barn känner trygghet och även se till att daghemmet blir tryggare om det finns brister. Exempelvis att en vuxen är närvarande i rummet när barnen leker, vilket bidrar till att skapa trygghet. Barnet skall känna sig tryggt i att det alltid finns en vuxen i närheten om det uppstår situationer i leken som behöver redas ut med stöd från en vuxen. (Öhman 2011, s. 236-237).

Hansen definierar lek (enligt Kragh-Müller 2012, s. 18-19) som en glädjefylld och självvald sysselsättning som tillfredsställer barn. Kragh-Müller beskriver att man kan dela upp leken i olika typer. Barnets lek ser olika ut beroende på hur gammalt det är, man kan dela in lek i tre olika kategorier, ensamlek vilket betyder att barnet leker ensamt, parallelllek när barnet leker sida vid sida med ett annat barn och social lek när barnet leker tillsammans med andra barn. Barnet brukar börja leka tillsammans med andra barn i tre-årsåldern. (Kragh-Müller 2012, s.19).

Diskussionsunderlagen tar upp olika samspelssituationer, den sociala leken används som grund till alla diskussionsunderlag. Varför enbart den sociala leken tas upp är för att de är då barnen samspelar med varandra. Det är genom samspelet som vi vill påverka den sociala samvaron.

Piaget (enligt Kragh-Müller 2012, s. 19-20) delade upp leken i tre olika typer; funktionslekar, symbollekar och regellekar. Barn i spädbarnsålder leker *funktionslekar*. Funktionsleken är en lek där barnet övar sig på någonting, till exempel att rulla en boll. Denna typ av lek pågår genom hela barndomen börjar i spädbarnsåldern och pågår genom hela barndomen. *Symbollekar* är som ordet säger då barnet låter föremålet symbolisera något. Barnet kan även identifiera sig med ett föremål eller med en annan människa.

Barnet börjar leka symbollekar i småbarnsåldern. *Regellekar*, barnet börjar leka regellekar i 4-års åldern. Regellekar är som namnet säger lek som innehåller bestämda regler, denna typ av lek sker för det mesta i grupp.

Barn följer olika regler när de leker låtsaslekar, inte nödvändigtvis regler vuxna satt upp för dem utan regler och gränser de själv kommit fram till. De kan bestämma att vissa föremål har bestämda egenskaper, och leken utgår sedan från detta. Eller när de leker rollekar uppför de sig på det sätt de tror att rollen beter sig på, och anpassar sig till rollens beteende. Dessa regler lär barnen sig genom interaktion med andra människor. När barn börjar leka på detta sätt leker det genom det sociokulturella det lärt sig genom interaktion. (Smidt 2010, s. 155-156).

I diskussionsunderlaget som behandlar temat samvaro i leken ligger tyngdpunkten på vem som får vara med i leken eller inte. Därför är barnens egna regler av stor betydelse när det gäller andra barns delaktighet i leken.

Vygotskij såg leken som en social utveckling. Han menade även att barns utveckling inverkas av det sociala sammanhanget, den historiska utvecklingen samt även barnets kulturella omvärld. (Öhman 2011, s. 51). Enligt Vygotskij har barn under tre år svårt att leka utan att ha ett föremål framför sig medan barn över tre år småningom börjar kunna leka utan att ha konkreta saker framför sig. Barnet börjar inse att leken kan uppstå från en idé och inte bara från ett föremål. (Kragh-Müller 2012, s. 24-25). Att barn klarar av att tänka på detta sätt är enligt Vygotskij ett steg för högre psykiska funktioner, verbalt tänkande samt kognitivt tänkande. Att barnet klarar av att tänka på detta sätt stöder utvecklingen av abstrakt tänkande. Barnen kan leka ensamma i sina fantasilekar eller tillsammans med andra barn, de tar del av varandras fantasier och kan föreställa sig olika världar där de riktiga föremålen har fått en ny funktion. (Smidt 2010, s. 145-148).

I och med att barn i 3-4 års ålder klarar av att tänka mera abstrakt, är inte föremål och bilder nödvändigt då man samtalar med barn. Eftersom barn i denna ålder precis har inlett sitt abstrakta tänkande skriver vi korta inledningar, konkreta leksituationer barnen kan relatera till som stöd till diskussionsfrågorna. Bilder har trots allt inkluderats eftersom barn kan befinna sig på olika utvecklingsnivåer trots att de är i samma ålder. Bilderna finns med som stöd till diskussionsunderlaget.

Leontjev menar (enligt Kragh-Müller 2012, s. 26-27) att de vuxna är barnens förebilder detta syns även i leken. Barns lek är influerad av vuxnas handlingar, barn gör så som de vuxna gör. Leontjev menar också att barnet utvecklar flera kompetenser genom att leka. Fantasin utvecklas genom leken, fantasin uppstår i leken och barnet kan fantisera att exempelvis en docka är något helt annat i leken, på så vis blir leken mer fantasifull. Genom leken lär sig barnen att vara tillsammans med andra, de lär sig med andra ord att samspela med varandra. I leken lär sig barnet också att vara någon annan än sig själv, exempelvis genom att leka att man är mamma eller pappa. Leken är också viktig i den bemärkelsen att barn lär sig att bemöta andra som kanske inte tycker likadant som de själv. Genom detta utvecklas barnets kompetens att sätta sig in i andras situation samt att kunna lösa problem.

I och med att barn lär sig att samspela i leken stöder det varför vi valt samspelssituationer i leken som diskussionsunderlag för att stöda positiv social samvaro. Genom diskussionsunderlagen ges barnen möjlighet till att lösa olika problem som lätt uppstår i lek eller aktivitet men andra barn i daghemsmiljö. Diskussionsunderlagen ger barnen även möjlighet till att sätta sig in i problemsituationerna som underlagen behandlar och reflektera över problemen och på samma gång stöder detta även barnens förmåga att lösa problem.

Fantasileken är en arena för empatisk utveckling där barnen utvecklar sitt psykosociala tänkande. Barnet prövar på olika känslor genom fantasilekar. När barnet prövar olika känslor lär det sig hur det känner sig och därigenom kan det även börja föreställa sig hur andra känner sig. I barnets fantasilek handlar barnet, visar omsorg för andra. När barnet tar till sig en roll och lever in i den sätter sig barnet in i ett perspektiv som inte är dess eget och på detta sätt är leken en stor roll när det gäller barnets empatiska utveckling. (Öhman 2003, s. 86-87). Att småbarn tar på sig könsroller i sina lekar är inget nytt, de lever ut och prövar rollerna. Flickorna kan försöka härma kvinnliga ideal, medan pojkarna testat den maskulina sidan, eller tvärt om. (Öhman 2011, s. 117-118).

Barn i småbarns ålder är intresserade av att imitera den vuxna. Barnen tycker om att vara tillsammans med den vuxna, hjälpa till, snickra och duka bord. Detta är även en lek för barnet då barnet får ta på sig den vuxnes roll, vilket är både roligt och intressant för barnet. Barnet tar sedan även dessa händelser in i sina egna lekar då den vuxne inte är med, imitationslekar är spännande och roliga för barn. Rollekar är intressanta för barn i

småbarnsålder. De leker i dockvrån, mamma-pappa-barn lekar. Tar på sig olika könsroller, och älskar att klä ut sig och leker butik. Småbarn tycker med andra ord om att imitera den vuxnas vardagsliv. (Granberg 2004, 99-104). Småbarn leker ofta rollekar som är inspirerade från deras vardagsliv, vad barnet är med om. Men barn i denna ålder kan också längre hålla kvar låtsasleken om de så vill, de klarar av att hålla sin koncentration till leken de är uppe i. (Öhman 2011, s. 131-135).

I diskussionsunderlagen används rollekar som inledning för att barn i 3-4 års ålder är intresserade av och leker rollekar. Rollekssituationen inspirerar barnen till samtal eftersom de kan relatera till situationen och verkligen sätta sig in i den.

4.2 Barns samvaro i leken

Småbarn leker tillsammans med andra barn, inte enbart för sig själva eller tillsammans med en vuxen, de kan ta in andra barn i sina sociala låtsaslekar. Sociala låtsaslekar i denna ålder kan ta snabba vändningar och byta händelseförlopp. Småbarnslekar inspirerar andra barns lekar, det vill säga 3-4 åringarna inspireras av barn i sin omgivning hur och vad de leker. (Öhman 2011, s. 131-132). När barn är tillsammans och leker tillsammans lär de sig av varandra. Den som är mest kunnig inom området har mest erfarenhet av att tidigare ha lekt leken eller med leksaken introducerar och lär de andra barnen. Det behöver inte alltid vara en vuxen som introducerar barnen utan barnen kan på eget initiativ lära sig själv och varandra genom att ingå i social samvaro. (Löfdahl 2004, s. 119-120).

Öhman (2011) skriver att lek är barnens främsta sätt att uttrycka sig. Barnet utvecklar sin självkänsla och initiativförmåga. För att barnet skall kunna utvecklas är det därför viktigt att ge både tid och rum för barnet att leka. Det är viktigt att få möjlighet att leka men det är också viktigt för barnet att det får vara med och leka. I leken samspelar barnen med varandra, barnet leker tillsammans med andra barn, barnen skapar olika typer av lekvärldar, vilket innebär att man fördjupar sig i ett tema och skapar olika karaktärer i leken. Samspelet leder också till att barn bjuder in andra barn i sin lek. Pedagogens uppgift på daghemmet är att se till att det finns ett bra socialt samspel mellan barnen vilket gör att det uppstår ett gott lekklimat på daghemmet. (Öhman 2011, s. 13-15).

Barn är medvetna om sin och andras status när de är inne i leken, de har stor kunskap om roller och kan hålla kvar ett lekscenario. Hierarkin i leken är påtaglig. Det finns alltid de som har högre status än andra i leken, precis som ute i samhället bland vuxna. Barn som har högstatusroller påverkar leken och dess riktning i större grad än barn som har lågstatusroller. Precis som vuxna försöker barn som har större inflytande på leken kvarhålla sin makt. Att någon yttrar sig och bestämmer i leken gör också att leken pågår längre, då leken fortfarande har ett syfte. Vem som får delta i leken eller inte är centralt när barnen leker. Småbarn som är mitt uppe i en lek med en eller flera kompisar kan säga till om något annat barn försöker komma med i leken och de inte vill att barnet skall delta. Barnen försöker på så sätt skydda sin lek och vill inte att den rubbas eller tar en annan riktning. De vill inte att barnet som är utanför leken kommer in på deras territorium, in i deras värld. Orsakerna kan vara många enligt barnet, det kanske inte går att vara flera i leken eller att det inte är fysiskt möjligt på grund av utrymmesbrist. (Löfdahl 2004, s. 32-43).

Diskussionsunderlaget med temat samvaro i leken tar upp en situation där barnens revir i leken beaktas och vem som får komma in i leken. Barnen får reflektera över hur man kan göra i en situation då man inte vill ha med alla i leken och om alla alltid måste få vara med i alla lekar.

Sammanfattningsvis är 3-4 åringen ett aktivt barn och leken är ständigt närvarande i dess vardag. 3-4 åringen har alla psykologiska förutsättningar för att kunna leka men lekförmågan är i ett utvecklingsstadium och utvecklas hela tiden. Funktionslekar, symbollekar, regellekar och rollekar är något som präglar leken i denna ålder. Barnet leker för sig självt, parallellt eller i samvaro med andra barn och leken fungerar som en social process. Barns lek influeras indirekt av omgivningen, andra barn och vuxna. Genom leken lär sig barn känna empati, och utvecklar en förståelse för hur andra känner och tänker. Leken påverkar med andra ord den sociala samvaron i daghemsgruppen. När kunskapen om hur målgruppen leker kan leksituationer utvecklas för diskussionsunderlagen där barn samspelar i leken.

5 Att samtala med barn

Barn och vuxna pratar mycket, det är ett av människans sätt att uttrycka sig. Eftersom det finns frågor anslutna till diskussionsunderlagen som barnen diskuterar tillsammans med pedagogerna, är det relevant att behandla samtal med barn och vad man skall tänka på när man formulera frågor till barnen.

5.1 Samtal med barn

Det finns mycket att fundera på och beakta när man pratar med barn i 3-4 års ålder. Barn i denna ålder har inte ett lika långt utvecklat språk som äldre barn. 3-4 åringen pratar i kortare meningar och kan kasta in kommentarer som har med ämnet att göra och kan lika fort tappa den röda tråden. Pedagogens uppgift är då att hjälpa barnet att hålla kvar den röda tråden och uppmuntra till diskussion. I och med att kommentarerna kan vara korta ligger det även i pedagogens uppgift att stöda barnet och fråga vad det verkligen menar och genom det hjälpa barnet skapa struktur i vad det berättar. Vuxnas syn på hur ett samtal går till hänger inte riktigt ihop med hur barn samtalar i småbarnsåldern. Alla barns röster skall bli hörda i gruppen, detta är en av pedagogens viktigaste uppgifter. Det är inte bara det som sägs i ett samtal som påverkar barnets delaktighet i samtalet utan även stämningen i gruppen och på vilket sätt pedagogen uppträder. För att barnet skall känna sig tryggt i att uttrycka sig, vilja dela sin åsikt med pedagogen och den övriga gruppen är det viktigt att pedagogen verkligen är psykiskt närvarande och att barnet känner att det som barnet berättar verkligen är viktigt och betydelsefullt. (Ellenby & Von Hilgers 2010, s. 56-58).

Bilder är längre inte ett måste för barn i 3-4 års ålder utan de är redan så långt utvecklade att de klarar av att tänka abstrakt och kan föreställa sig och skapa inre bilder för sig själva vilket leder till att de kan ta till sig sagan. Språket är viktigt för barn i 3-4 års ålder och de är väldigt intresserade av det och tycker om att leka med det. Händer det något roligt, små tokigt och busigt i sagan gör det den extra roligt. (Dejke 2006, s. 49-52).

Barnen kan ta till sig vad rollfiguren upplever och ibland identifiera sig med denna, kan se sina egna problem hos rollfiguren. På så sätt speglar barnets egna inre erfarenheter och personliga utveckling även i sagan. (Brok 2007, s. 115).

Som det står i Grunden för planen för småbarnsfostran är det viktigt för pedagogen att verkligen lyssna på vad barnet har att säga, uppmuntra barnet till att själv berätta och ta initiativ, göra egna slutledningar och få uttrycka sig själv. (Grunden för planen för småbarnsfostran 2005, s. 23).

5.2 Att tänka på när man ställer frågor till barn

Det finns olika sätt att ställa frågor, hur pedagogen ställer frågan påverkar hur barnet svarar. Det vill säga det är viktigt att reflektera över hurdana svar man vill ha, är det ja eller nej svar som man vill ha eller vill man att barnet skall kunna svara mera öppet. Det är inte bara frågan som är avgörande utan även vilken respons pedagogen ger barnet efter att det svarat på frågan eller uttryckt sin åsikt som är väsentlig i en diskussion. Dessa två delar av samtalet är viktiga med tanke på hur pedagogen vill att samtalet fortlöper. (Ellenby & Von Hilgers 2010, 181-182).

När man inleder en fråga för ett barn är det viktigt att man funderar över med vilket ord man börjar meningen med, eftersom barn i 3-4 års ålder kan ha svårt att se större sammanhang. Frågor som inleds med orden varför, hur och var, kan lätt misstolkas av småbarn. Använder man dessa ord i frågorna måste pedagogen vara noga med hur den vidareutvecklar frågan, så att barnet verkligen förstår vad det skall svara på. Ett sätt att förtydliga frågan är att hålla kvar temat man diskuterar i frågan, ta med temat på ett uppreparande sätt. Då är det lättare för barnet att förstå vad det skall svara på. Barnens och pedagogens relation har betydelse då de diskuterar med varandra. Vilka frågor pedagogen ställer och hurdana svar barnen ger påverkas av om det känt pedagogen en längre tid eller inte. Känner barnet inte pedagogen från början kan det vara svårt för barnen att hitta förtroendet för pedagogen på en gång. Att barn och vuxna inte vill öppna sig för främmande människor är naturligt. Känner barnen pedagogen från tidigare och upplever de sig trygga i pedagogens närvaro är sannolikheten att de svarar mera öppet och fritt på frågorna större. (Ellenby & Von Hilgers 2010, s. 182-186).

Sammanfattningsvis klarar småbarn av att samtala i korta meningar som har med ämnet att göra, men kan lätt tappa den röda tråden. Barnet behöver hjälp och stöd av pedagogen för att strukturera samtalet och hålla kvar den röda tråden. Att ge barnet utrymme, lyssna och låta det delta på sina egna villkor utgående från dess förutsättningar är relevant då man

samtalar med barn. När man ställer och formulerar frågor är det viktigt att verkligen fundera på frågans utformning så att barnet verkligen förstår och kan svara på frågan för att undvika missförstånd. Att upprepa temat som behandlats i frågan kan stöda detta.

6 Diskussionsunderlag

För att stöda den positiva sociala samvaron tar diskussionsunderlaget upp samspel i leken, samvaro i leken samt bemötande. På vilket sätt temana är viktiga och påverkar den sociala samvaron på daghemmet förklaras genom innehållsanalys av teorin. Prövning av diskussionsunderlagen stöder innehållsanalysen.

6.1 Innehållsanalys

I examensarbetet har diskussionsunderlagens teman avgränsats till samspel i lek, samvaro i lek och bemötande i lek. Alla tre diskussionsunderlagen utgår från problemlösning. Barnen får komma med egna lösningar på situationerna som Totte och Esmeralda befinner sig i. Det första diskussionsunderlagets tema samspel i lek valdes för att det är just under samspelet som den sociala samvaron påverkas, både i positiv- och negativ mening. Andra temat social samvaro valdes för att barns lek är under ständig förändring och vem som är med i leken kan växla och det påverkar i sin tur den sociala samvaron i gruppen. Bemötande i lek som det tredje temat valdes för att stöda barnen hjälpa varandra.

Genom att barnen får berätta och diskutera om hur de skulle lösa problemen som uppstår i diskussionsunderlagen stöder det utvecklingen av den sociala kompetensen. När barnen diskuterar situationerna ökas deras kunskap vilket leder till större social förmåga. Genom att pedagogen ger tal tur till alla barn har alla möjlighet att vara delaktiga under samtalet. När barnet berättar sin åsikt skall den vuxna uppmuntra och stöda barnet i att uttrycka sig, vilket uppmuntras i Grunden för planen för småbarnsfostran.

När barnen reflekterar och kommer med egna åsikter och indirekt är med och påverkar regler hur man kan lösa problemsituationer i leken är de delaktiga och har ett inflytande på sin vardag. Vilket är en av barnens grundrättigheter enligt barnkonventionen.

Forskning har visat att barn som inte klarar av att samspela med varandra löper större risk för att bli mobbade. Barn bör därför reflektera över samspel i leken, samvaro i leken samt

hur man bemöter varnadra. Barnens kunskap om hur man samspelar bli större då de får ta del av olika lösningar hur man kan lösa problem situationerna. Då barnens sociala kompetens blir större är risken för att de skall bli mobbade eller mobbare och minskar.

6.1.1 Samspel i leken

Syftet med diskussionsunderlaget Totte och Esmeralda bygger med klossar är att få barnen att reflektera över samspel i lek.

Varför Totte och Esmeralda bygger med klossar är för att det är en vardaglig lek som barnen kan relatera till. Att bygga med klossar är en funktionslek där barnen lägger klossar på varandra och bygger något, de sker en upprepning då de lägger en kloss på en annan. Totte och Esmeralda försöker bygga ett så högt torn som möjligt. Totte och Esmeralda leker en social lek där de samspelar och gör någonting gemensamt. Det är en social samvaro där Totte och Esmeralda delar varandras existens, de tar del av varandras lekvärld.

När barn samspelar i lek och det uppstår ett dilemma där barns etik, empati delaktighet och sociala kompetens påverkar händelseförloppet.

Tottes och Esmeralda ställs inför ett dilemma då de samspelar tillsammans i leken. Totte och Esmeralda påverkas av deras personliga etik. När barn uttrycker sin rätt till ett föremål påverkas det andra barnets användning av samma föremål. I det här fallet är Esmeralda och tar för givet att det är hon som har rätt till att lägga den sista klossbiten. Totte anser sig ha samma rätt till klossbiten och ett dilemma uppstår som påverkar den sociala samvaron. Eftersom barn i tre års ålder redan vet vilka rättigheter och förmågor de har kan de sätta sig in i Totte och Esmeraldas situation och påverka samspelssituationen när de svarar på frågorna. Etiken är en viktig del när barn samspelar med varandra och är även en av de centrala inriktningarna i Grunden för planen för småbarnsfostran. Genom att använda det här diskussionsunderlaget kommer etiken in i barnens vardag på ett naturligt och roligt sätt. I och med att barn har egna personliga etiska grunder och värderingar kommer de fram när de samtalar om problemsituationen. Barnet har rätt till sina egna värderingar och etiska åsikter och pedagogen skall respektera dem, fast den alltid inte håller med.

Genom att pedagogen ställer frågan *Oj! Vad skall de göra nu?* får barnen vara både delaktiga och ha ett eget inflytande. Barnen får vara med och påverka hur Totte och

Esmeralda kan lösa klossbitsproblemet. Barnen får påverka Totte och Esmeraldas samspel i leken. När barnen kommer med lösningarna kan pedagogen välja att använda sig av barnens egna lösningar då en likande situation uppstår på deras daghem. Barnen får på så sätt indirekt vara med och påverka hur de tycker att ett sådant problem skulle lösas. Det här är ett sätt för pedagogen att visa sin respekt för barnens lösningar och visa att de barnen säger är viktigt.

Barnen använder sin sociala kompetens då de löser samspelsproblemet. De har tidigare kunskaper, färdigheter och värderingar om hur man umgås med andra och denna sociala kompetens använder barnen när de försöker lösa samspelsproblemet. När barnen sitter i grupp och samtalar om Totte och Esmeraldas problem kommer de kanske fram med olika lösningar för situationen. I och med att barn lär sig av andra barn utvecklas deras sociala kompetens också genom att de lyssnar på andra barns lösningar. Genom barns kamratsocialisation påverkar de varandra genom sina egna värderingar. Genom att barnens sociala kompetens om hur man på ett positivt sätt samspelar med varandra påverkas, påverkas även deras förmåga till positivt socialt beteende. Och barn som har större förmåga till positivt socialt beteende har även lättare att få vänner. Vilket i sin tur påverkar den sociala samvaron i positiv bemärkelse.

Barn tar in händelser från sin vardag i sin lek. Genom att låta barn i åldern 3-4 år samtala om samspelsituationen hoppas vi de använder sig av sina lösningar om liknade dilemman uppstår. Klarar inte barnet av att göra det på egenhand kan pedagogen påminna barnen genom att fråga hur Totte och Esmeralda löste problemet.

Barnens sociala kompetens utvecklas då de reflekterar över samspelsituationen. Den sociala kompetensens behövs då barnen diskuterar etik utgående från diskussionsunderlaget. I och med att barnen får berätta hur de skulle lösa pusselbitsproblemet är de och försvarar andras rätt till saker, de är inte enbart och tänker på sig själva. Barnen kanske tar Totte eller Esmeraldas parti när de berättar eller så kanske de till och med reflekterar ur bådas synvinklar. Detta utgående från deras egna förmågor.

Genom att sälla frågorna *Hur tror ni Totte känner sig?* och *Hur tror ni Esmeralda känner sig?* Får barnen sätta sig in i hur de tror att mössen känner sig. Genom att ställa dessa frågor kommer andras avsikter och åsikter fram och barnen utvecklar en förståelse för andras tankar.

Genom att barnen tillsammans kommit fram till hur de skulle lösa mössens problem, är tipset en samarbetslek. Varför det är en samarbetslek är för att just i denna samarbetslek beger sig barnen och pedagogen sig in i en gemensam social låtsas värld. Där de samspelar med varandra på ett positivt sätt.

Leken ”Håll popcornen i skålen” är en samarbetslek där alla får vara med i leken. Det är inte en lek där barnen delas upp i lag. Barnen är tillsammans och samarbetar för att få bort popcornen från skålen. Det är en lek som alla barnen behövs i för att de skall lyckas få bort alla popcorn. Det är en lek som det inte finns vinnare eller förlorare i utan det är pedagogen som avgör när leken är slut.

6.1.2 Samvaro i leken

Syftet med diskussionsunderlaget Totte och Esmeralda försvarar sig mot draken är att få barnen att reflektera över samvaro i lek.

Varför Totte och Esmeralda leker riddare och försöker försvara slottet från draken är för att fantasileken är en vanlig lek som barn leker. Barn tycker om att klä ut sig och gå in i fantasivärlden där allt är möjligt. I Totte och Esmeraldas fantasilek leker de riddare som försvarar slottet från draken. I det här fallet är fantasileken en social lek där Totte och Esmeralda leker tillsammans, de tar del av varandras fantasivärld och försöker tillsammans stoppa draken. Totte och Esmeralda tar även på sig en roll i leken, de är inte helt och hållet sig själva i leken. Kan därför även konstateras att det är en rollek, det är även en lek barn leker.

När barn leker tillsammans och någon annan vill komma med i leken påverkas samvaron i leken. I Totte och Esmeraldas fall där de inte vill ha med Titti i leken påverkas den sociala samvaron. När barnen får fundera över vad Totte och Esmeralda skall göra nu är sociala regler, empati, självbestämmande och social kompetens centrala delar av den sociala samvaron som barnen använder sig av när de försöker lösa problemsituationen.

De sociala reglerna påverkar vem som får vara med i leken eller inte. Med diskussionsunderlaget lyfter upp barns egna regler i leken, och göra de vuxna medvetna om hur barnen tänker om sina egna regler och revir. Barns status i leken påverkar andra barns roller och vilka barn som får vara delaktiga i leken. Reglerna inne i leken kan med andra ord påverka om det kan komma flera med i leken eller inte.

På daghemmet har barnet möjlighet att välja vilka det vill skapa nära relationer. I detta fall behöver det inte handla om relationsbyggande men kan handla om det. Det centrala är att barn skall ha ett eget inflytande över med vem de leker med. Barnen skall med andra ord kunna påverka vem det leker med. Till exempel i barnkonventionen tar de fasta på att barn bör få vara delaktiga i beslut som rör dem. Genom att låta barnen svara på frågan *Oj! Hur gör man nu?* Får de komma med egna lösningar. Lösningen kanske är att Titti trots allt får komma med och leka eller att de leker något annat med Titti senare. Det är barnen som har svaret på frågan utgående från hur de tycker och känner, utgående från sina egna erfarenheter. Genom frågan får man även ett indirekt svar på om de tycker att det är rätt eller fel att Titti inte får komma med i leken.

Genom att inkludera frågan *Hur tror ni Titti känner sig?* Får barnen även fundera på situationen ur Tittis perspektiv. De använder då sin empatiska förmåga. Genom att de funderar över hur Titti känner sig beaktar de även hennes känslor.

Frågan *Vill ni alltid leka tillsammans?* Finns med på diskussionsunderlaget för att barnet själv skall få möjlighet att berätta om det är så att det alltid vill leka tillsammans med någon eller om det kanske ibland vill leka ensam. Frågan ger även kunskap till pedagogen om hur barnen vill leka.

Även här kommer barns sociala kompetens in. Barnen kan bjuda in andra i leken men också säga att de inte vill ha ett annat barn med i leken. Barns samvaro i leken påverkas här av att Titti vill komma och leka med Totte och Esmeralda men de vill inte ha Titti med i leken. Genom att barnen får reflektera över hur de skall lösa problemet men också fundera på hur Titti känner sig stöder det den positiva sociala samvaron.

Tipset på diskussionsunderlaget är en samvaro lek "Håll molnet flygande" där alla barn samarbetar tillsammans med pedagogen för att hålla ballongen flygande. Leken är en social lek där alla tar del av varandras sociala låtsasvärld. Viktigt för pedagogen att komma ihåg är att fråga om alla vill vara med i leken. På detta sätt får barnet vara med och påverka beslut som rör det vilket är en av grundrättigheterna enligt barnkonventionen. I leken finns det inga vinnare eller förlorare utan alla måste hjälpas åt för att hålla ballongen flygande.

6.1.3 Bemötande

Syftet med diskussionsunderlaget Totte och Esmeralda tröstar Titti är att få barnen att reflektera över hur man bemöter varandra. Att vara socialt kompetent innebär också att kunna bemöta varandra med ömsesidig respekt.

Varför vi valt att Totte och Esmeralda leker med tågbanan är för att det är en social lek där barnen leker tillsammans. Diskussionsunderlaget lyfter upp det empatiska tänkandet hos barnet. I och med att barn är nyfikna på andras känslor och klarar av att stöda varandra är Totte och Esmeralda och reagerar på att Titti sitter och gråter. Barn är medvetna om vad som händer i deras omgivning hur andra känner och klarar av att tänka empatiskt därför är Totte och Esmeralda mitt uppe i sin lek men reagerar på något som sker i deras omgivning. Titti sitter och gråter.

Barn har kunskaper, färdigheter, värderingar och motivation för att kunna samspela med varandra. I och med att barn har social kompetens och den formas genom livet lyfts det positiva bemötande upp genom diskussionsunderlaget, vilket i sin tur påverkar den sociala samvaron. Små barn är nyfikna på sin omgivning och vad som händer runt dem, barn klarar med andra ord att känna igen och vara uppmärksam över hur andra barn känner. Därför är uppmärksamheten och riktas mot Titti i diskussionsunderlaget. Barnen får genom diskussionsunderlaget reflektera över Tittis känslor. För att barn skall kunna förstå vad andra barn känner behöver de nödvändigtvis inte förstå sina egna känslor. Det är vuxnas uppgift att styra barns uppmärksamhet mot andra personers känslor och genom att använda detta diskussionsunderlag riktas barnens uppmärksamhet mot Tittis känslor. Genom att tänka och reflektera över hur andra beter sig stöder det den sociala samvaron på daghemmet. Vilket diskussionsunderlaget gör då uppmärksamheten riktas mot Titti.

Redan från treårsålder börjar barnet känna förståelse över andras känslor, exempelvis glädje och sorg. I diskussionsunderlaget är Titti och gråter men det står inte utskrivet varför. Barnen får genom frågan *Oj! Vad har hänt?* Reflektera över vad som har hänt. De får komma med egna idéer om vad de tror kan ha hänt. Barnen reflekterar då över olika orsaker som kan orsaka att någon sitter och gråter. Genom att de får diskutera detta hoppas vi barnen blir mer medvetna om sin omgivning. I och med att barn redan är nyfikna på andra barns känslor får de genom frågan svar på varför de tror att det gick som det gick.

Genom att ställa frågan *Vad kan Totte och Esmeralda göra för Titti?* framhävs även vännen, om vad för saker man kan göra då man är en vän. Genom att ta upp andras känslor

och sätta tyngdpunkten på hur en kamrat är stöder det positiva relationer som i sin tur påverkar den sociala samvaron på daghemmet. Frågan är med för att belysa vad man kan göra för en vän oberoende av situation.

Barns moraliska förståelse har redan i tre års ålder en god grund. I och med att barn klarar av att bemöta andra med omtanke och vänlighet finns frågan *Frågan Vad kan du göra för att trösta någon som är ledsen?* med på diskussionsunderlaget för att uppmuntra tankesättet och på så sätt stöda positiv social samvaro. Barnens svar baserar sig på egna erfarenheter och sociala kompetens utgående från sina personliga förutsättningar. Barnet kan också känna en förståelse över hur andra känner sig genom att tänka sig in i situationen som det andra barnet befinner sig i. Grunden för planen för småbarnsfostran uppmuntrar barnen till att utvecklas till självständiga individer som skall klarar av att ta hand om sig själva och andra. Diskussionsunderlaget stöder detta genom att göra barn medvetna om andras känslor och reflektera över vad de kan göra för personen. Empati är en stor del av vardagen på daghemmen och påverkar den sociala samvaron. Ju mera barnen tänker empatiskt desto mera stöder det den positiva sociala samvaron på daghemmet. Med diskussionsunderlaget vill vi göra barnen medvetna om sina vänners känslor och hur man beaktar dem. Just för att barn inte enbart tänker på sig själva utan klarar av att tänka på andra och sätta sig in i en annan persons situation stöder det positiv social samvaro. Därför är bemötande grunden till diskussionsunderlaget.

Genom att pedagogen ställer frågan *Hur vill ni bli tröstade när ni är ledsna?* Får pedagogen en inblick i hur barnen vill bli tröstade när de är ledsna, denna information har pedagogen stor nytta av i sitt arbete och ger även barnen i gruppen kunskap om att alla inte vill bli tröstade på samma sätt att alla är olika, vilket är av stor vikt då interaktion mellan människor pågår. Med kunskapen om hur barnet vill bli tröstat kan pedagogen använda sig av när den tröstar barnet. Barnet får då vara med och påverka beslut som rör det själv och blir bemött på det sätt barnet själv vill. Pedagogen visar då barnet respekt och att den verkligen lyssnat på barnet. Barnet har på så sätt ett eget inflytande på sin vardag vilket är en av barnens grundrättigheter enligt barnkonventionen.

Tipset på diskussionsunderlaget är en samarbetslek ”Hjälpa min kompis” där barnen hjälper varandra och bemöter då varandra på ett positivt sätt i leken. Det finns inga vinnare eller förlorare i leken utan alla behövs för inte bli förstenade. Leken är en social lek där barnen tar del av varandras lekvärldar.

6.2 Prövning av diskussionsunderlagen

Diskussionsunderlagen prövades på ett pilotdaghem. Gruppen bestod av sju barn och en pedagog som var bekant för barnen från tidigare. Skribenterna satt vid sidan om och iakttog prövningen. Pedagogen valde att pröva två av sagorna efter varandra (Totte och Esmeralda bygger med klossar och Totte och Esmeralda leker med tågbanan). Pedagogen var kreativ i prövningen av diskussionsunderlagen och pedagogerna hade lärt sig diskussionsunderlagen utantill, vilket gjorde att barnen verkligen lyssnade på vad hon berättade. När pedagogerna prövade ”Totte och Esmeralda bygger med klossar” använde hon ingen rekvisita utan använde bara sin röst och fantasi. Barnen fick snabbt intresse för historierna i diskussionsunderlagen och de lyssnade verkligen efter mössen uppe på vinden. Pedagogen använde alla frågorna till diskussionsunderlaget och barnen deltog aktivt och kom med olika förslag och lösningar till problemsituationen. Frågorna var med andra ord lämpliga för målgruppen 3-4 åringar. Barnen ville gärna höra mera om Totte och Esmeralda, vilket visade att de var intresserade och nyfikna.

Medan i prövningen av diskussionsunderlaget ”Totte och Esmeralda leker med tågbanan” använde pedagogerna rekvisita i form av tre möss. Barnen började vid detta skede vara oroliga och hade svårt att sitta stilla. I och med att pedagogerna använde rekvisita koncentrerade barnen sig mera på rekvisitan och inte vad diskussionsunderlaget hade att berätta. Barnen klarade trots detta att svara på frågorna och komma med lösningar till problemsituationen. En orsak till varför barnen skruvade på sig och verkade rastlösa när pedagogerna drog diskussionsunderlaget med rekvisitan kan vara för att pedagogerna drog underlaget direkt efter det första. I och med att rekvisitan var ny för barnen kan deras uppmärksamhet ha riktats mera mot den istället för diskussionsunderlagets budskap.

Prövningen tog 20 minuter. Enligt skribenternas och pedagogens iakttagelser visade prövningen att 20 minuter för målgruppen 3-4 åringar är för lång tid. Barnen började skruva på sig efter 10 minuter och hade svårt att koncentrera sig på frågorna. Detta visar på att skribenternas rekommendationer om ett diskussionsunderlag per samling räcker. Målgruppen orkar bara med en av diskussionsunderlagen visade prövningstillfället på daghemmet.

Ändringar i diskussionsunderlagen har gjorts i anvisningarna för pedagogerna utgående från iakttagelserna under prövningen. Innan prövningen stod det i anvisningarna att pedagogerna skulle reservera 20 minuter per diskussionsunderlag. Prövningen visade att 20 minuter är

för lång tid för målgruppen 3-4 åringar, detta ledde till att våra rekommendationer ändrades till 10 minuter per diskussionsunderlag.

Prövningen visade att en grupp på sju barn är för stor för målgruppen, för att de skall kunna följa med och delta i diskussionerna skulle en grupp på 4-5 barn vara lämplig vid användningen av diskussionsunderlagen.

Varför pedagogerna som arbetade på daghemmen själva prövade diskussionsunderlagen och inte skribenterna var för att pedagogerna kände barnen från tidigare och bedömningen gjordes att barnen skulle öppna sig mera för pedagogerna och verkligen föra fram sin åsikt.

Målet med diskussionsunderlagen är att inspirera barnen till att diskutera social samvaro genom leksituationer som underlagen behandlar. Enligt iakttagelserna uppfyllde diskussionsunderlagen målet. Barnen deltog aktivt i diskussionen och kom med egna förslag till hur de själva skulle lösa problemsituationerna. Diskussionen som fördes mellan pedagogen och barnen kan ha påverkats av att skribenterna var närvarande i och med att barnen inte kände skribenterna från tidigare. Hade inte skribenterna varit närvarande kan det hända att barnen vågat öppna sig mera.

Materialet påminner lite om Stegvis vilket gjorde att barnen var bekanta med konceptet att svara på frågor. Diskussionsunderlagen är formade på ett sätt som gör att barnen inte behöver få direkta instruktioner. I anvisningarna för pedagogen fanns instruktioner för pedagogen, vilka var tillräckliga och gav pedagogen fria händer i hur man vill bygga upp stunden då man använder diskussionsunderlagen. Pedagogen förstod instruktionerna och ansåg dem vara tillräckliga. Diskussionsunderlagen gav pedagogen frihet att använda dem på ett sätt som kändes bekvämt för pedagogen.

Diskussionsunderlagen stimulerade barnen till diskussion. Barnen deltog aktivt genom hela stunden och gavs möjlighet till att uttrycka sin personliga åsikt. Diskussionsunderlagen mottogs på ett positivt sätt och gruppen verkade vara genuint intresserade av vad Totte och Esmeralda hittade på. Barnen deltog aktivt i att lösa Totte och Esmeraldas problem.

Pedagogens utvecklingsförslag för diskussionsunderlagen är flera bilder till varje underlag, 3-4 bilder som en serie. Även att man kunde använda kramdjur (möss) som gestaltningar till Totte, Esmeralda och Titti.

Det var en pedagog med lång erfarenhet som prövade diskussionsunderlagen vilket kan ha påverkat att prövningen gick bra. Trots att prövningen utfördes av en erfaren pedagog

anser vi att diskussionsunderlagen kan användas av alla professionella. Förberedelserna för att använda korten behöver inte vara stor. Har pedagogen läst anvisningarna och använt ett kort kan pedagogen använda de övriga diskussionsunderlagen då de alla följer samma princip.

7 Avslutande diskussion

Examensarbetet är ett samarbete med Folkhälsans förbund r.f. och har gjorts inom projektet ”Det resilienta barnet”. Syftet med examensarbetet är att utveckla ett diskussionsunderlag för att främja 3-4 åringars positiva samvaro i leken. Frågeställningarna som arbetet utgått ifrån är: Vad innebär social samvaro i lek för 3-4 åringen? Och Vilka teman bör diskussionsunderlagen ta fasta på för att stimulera till samtal om positiv samvaro i lek?

För att kunna dra slutsatser, behöver man ställa sig kritiskt till sina frågeställningar om man verkligen besvarar frågorna i arbetet. Finns det svar på frågorna har frågorna verkligen besvarats i arbetet och kan man på de grunderna dra slutsatser, är informationen tillräcklig för det. Analys av materialet är en viktig del av den kritiska granskningen och hänger ihop med om man verkligen har besvarat frågorna och om man kan dra slutsatser angående frågeställningarna. (Stenbock-Hult 2004, s. 34-35). I innehållsanalysen har vi kunnat koppla den teoretiska delen med diskussionsunderlagen grundligt. Den teoretiska delen har varit tillräcklig för att kunna utveckla diskussionsunderlagen. Syftet har uppfyllts och frågeställningarna har besvarats i examensarbetet. Den första frågeställningen har besvarats genom teorigenomgången. Vilket var nödvändigt för att kunna utveckla och tematisera diskussionsunderlagen. Den andra frågeställningen besvaras genom innehållsanalysen där diskussionsunderlagen kopplas till den teoretiska grunden. Ett fungerande diskussionsunderlag har utvecklats.

Resultatet av examensarbetet är ett diskussionsunderlag som behandlar samspel i leken, samvaro i leken samt bemötande. Diskussionsunderlaget fungerar resursförstärkande eftersom barnen får vara med och påverka hur de skulle lösa vardagliga dilemman som uppstår i leken. Genom att barnen får ta ställning till hur de tror andra känner, hur de skulle bemöta och vad man kan göra för en annan person fungerar diskussionsunderlaget även

mobbningsförebyggande. Barnen får reflektera över samspel, samvaro och bemötande i leken. Barnkonventionen har beaktats i diskussionsunderlagen där barnets åsikter och idéer lyfts fram. Barnen får vara delaktiga och påverka vardagliga situationer via diskussionsunderlagen. Idéerna barnen kommer fram till kan pedagogerna använda i barnens vardag.

Det man skulle kunna se kritiskt på i vårt examensarbete är att vi bara använt oss av källor skrivna på svenska. Arbetet kunde kanske få en större bredd om man även använt sig av finskspråkiga källor och även inkluderat engelskspråkiga källor. Men arbetets omfattning gjorde att vi valde att bara använda oss av källor skrivna på svenska.

Diskussionsunderlagen prövades bara på en barngrupp, vilket gör att reliabiliteten av resultatet inte är den bästa. För att få en bättre överblick om diskussionsunderlagen verkligen fungerar borde materialet ha prövats på flera barngrupper. Detta faktum är en sak som man kan se kritiskt på i examensarbetet.

I examensarbetet är det leksituationer som tas upp i diskussionsunderlagen. Den sociala samvaron påverkas av allt barnen företar sig på daghemmet. Därför är utvecklingsförslagen för projektet att man kunde anpassa diskussionsunderlagen till andra situationer än leken, exempelvis maten, vilan, samlingen eller när man går in och ut, kort sagt vardagliga situationer. Genom att barnen skulle få vara med och diskutera dessa situationer och komma med egna lösningar skulle de leda till att indirekta regler skulle skapas. Samt att det skulle väcka medvetenhet om positiv social samvaro.

Ett annat utvecklingsförslag är att projektet prövar materialet mer omfattande för att ta reda på om diskussionsunderlagen verkligen uppfyller sitt syfte. Och göra förbättringar av materialet om det visar sig behövas. Mer prövning leder till att tillförlitligheten även stärks.

Vi anser att diskussionsunderlagen verkligen behövs, barnen behöver få reflektera och diskutera de ämnen som diskussionsunderlagen behandlar redan från tidig ålder.

Examensarbetet skulle antagligen sett annorlunda ut om det varit någon annan som skrev det. En stor fördel i skrivprocessen är att man varit två och på så sätt kunnat kritiskt granska varandras bidrag samt utbytt idéer. Vi har haft olika styrkor och svagheter och på så sätt kunnat komplettera varandra. Processen har varit intressant och lärorik.

Källförteckning

Bjuvås, L (2003). Det kompetenta barnet. Ingår i: Johansson, E & Pramling Samuelsson, I (red) (2003). *Förskolan – barns första skola!* Lund: Studentlitteratur.

Brok, L (2007). *Berätta Berätta! En bok om berättandets rum.* Stockholm: Runa förlag.

Claesdotter, A (2007) *Mer retorik än praktik.* Förskolan 2007 nr 1, 32-33.

Dahlgren, L & Sauer, L (2009). *Att forska i socialt arbete Utmaningar, förhållningssätt och metoder.* Hungary: Elanders Hungary Kft.

Dejke, H (2006). *Berätta för barnen!* Malmö: Princo/Team Offset.

Denscombe, M (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna.* Lund: Studentlitteratur.

Ejvegård, R (2003). *Vetenskaplig metod.* Lund: Studentlitteratur.

Ejvegård, R (2009) *Vetenskaplig metod.* Lund: Studentlitteratur.

Ellenby, Y & Von Hilgers, B (2010). *Att samtala med barn genom att lyssna med fyra öron.* Slovenien: Natur och kultur.

Fleischer, A. V (2010). *Sätt med barns ögon – att förstå sig själv och andra.* Hungary: Elanders Hungary Kft.

Folkhälsans förbund r.f. *Informationsdag i START.*

<http://www.folkhalsan.fi/startsidea/Aktuellt/Kalender/events/26102/> Hämtad: 9.4.2013

Folkhälsans förbund r.f. *Stegvis.* <http://www.folkhalsan.fi/startsidea/Var-verksamhet/Ung-och-skola/Vi-mobbar-int1/Mobbningsforebyggande-metoder/StegVis/> Hämtad: 9.4.2013.

Forskningsetiska delegationen (2012). *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser i Finland.* Helsingfors: Forskningsetiska delegationen.

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_verkkoversio180113.pdf Hämtad: 28.3.2013.

Gustavsson, M & Wolff, A (2011) *För mer rättvisa – ett metodmaterial för skolan om barnkonventionen*. Folkhälsans förbund r.f.

Granberg, A (2004). *Småbarnslek- En livsnödvändighet*. Stockholm: Liber.

Granskär, M & Höglund-Nielsen, B (2008) *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Pozkal: Studentlitteratur.

Gren, J (1999). *Etik i pedagogens vardagsarbete*. Falköping: Elanders Gummessons Boktryckeri.

Gustafsson, L (2011). *Förskolebarnets mänskliga rättigheter*. Lund: Studentlitteratur.

Havnesköld, L. (2002). *Daniel Sterns teorier om självutveckling -en introduktion*. Trelleborg: Berlings Skogs.

Johansson, E. (2003). *Etik i småbarns värld Om värden och normer bland de yngsta barnen i förskolan*. Göteborg: Vasastadens Bokbinderi AB.

Johansson, E. (2008). *"Gustav får visst sitta i tjejsoffan!" Etik och genus i förskolebarns världar*. Stockholm: Liber.

Johannesen, N & Sandvik, N (2009). *Små barns delaktighet och inflytande – några perspektiv*. Stockholm: Liber.

Jonsdottir, F (2007). *Barns kamratrelationer i förskolan. Samhörighet och tillhörighet*. Malmö: Holmbergs.

Kragh-Müller, T (2012). Fri lek och lärande. Ingår i: Kragh-Müller, G. Ørsted Andersen, F. Veje Hvitved, L (2012). *Goda lärmiljöer för barn*. Lund: Studentlitteratur.

Löfdahl, A (2004). *Förskolebarns gemensamma lekar-mening och innehåll*. Lund: Studentlitteratur.

Mauno, K. (2005). *Grunden för planen för småbarnsfostran*. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino OY.

Michelsen, E (2005). *Samspel på småbarnsavdelningar*. Stockholm: Liber.

Mission, vision, verksamhetsidé och policy. <http://www.novia.fi/om-novia/mission-vision-verksamhetside-och-policy/> (Hämtad 1.3.2013).

Olsson, H & Sörensen, S (2004). *Forskningsprocessen kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Falköping: Elanders Gummessons

Patel, R & Davidson, B (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra, och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Pape, K (2006). *Social kompetens i förskolan – att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber.

Pramling Samuelsson, I & Sheridan S (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk forskning i Sverige* årg 8 nr. 1-2, 70-84.

Projektplan för projektet ”Ett daghem utan mobbning” (2011-2014). Opublicerad.

Social- och hälsovårdsministeriet (2010). *Ett socialt hållbart Finland 2020 – strategi för social- och hälsovårdspolitiken*.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=2765155&name=DLFE-15325.pdf (Hämtad: 8.4.2013).

Smidt, S (2010). *Vygotskij och de små och yngre barnens lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Stenbock-Hult, B (2004). *Kritiskt förhållningssätt – en vetenskaplig, etisk attityd och ett högskolepedagogiskt mål*. Lund: Studentlitteratur.

Stoor-Grenner, M & Kirves, L (2010) *Mobbningsförebyggande arbete inom småbarnsfostran Att utarbeta en handlingsplan för att förebygga och ingripa i mobbning*. Helsingfors: Folkhälsan.

Sylvander, I (1992). *Vad menar vi med Empati*. Ingår i: Almqvist, K. Bodegård, G. Böhm, B. Cullberg, M.H. Edenhammar, K. Gustfsson, L.H. Holmqvist, J. Lindqvist, A. Olsson, C. Pollak, K. Sverne, T. Sylvander, I. Thomasson, E. Åsbrink, L. Öhman, M. (1992). *Empati Känna, förstå och växa*. Arvlöv: Berlings Grafiska.

Vardagen, värden, livet, etiken. Etiska regler för yrkesmänniskor inom socialbranschen. (2009) Helsingfors: Talentia

Ytterhus, B (2003). *Barns sociala samvaro – inklusion och exlusion i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.

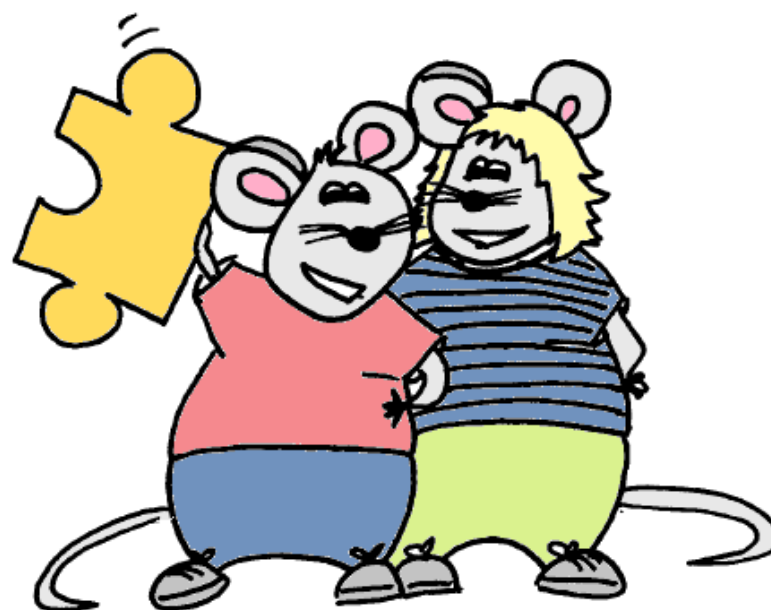
Öhman, M (2009). *Hissad och dissad – om relationsarbete i förskolan*. Stockholm: Liber.

Öhman, M (2003). *Empati genom Lek och Språk*. Stockholm: Liber.

Öhman, M (2011). *Det viktigaste är att få leka*. Stockholm: Liber.

POSITIV SOCIAL SAMVARO

Diskussionsunderlag

1. Totte och Esmeralda bygger med klossar

Nu skall jag berätta för er om två små möss, Totte och Esmeralda.

Det var en gång på dagiset _____ (ert daghem) där det gick en massa dagisbarn. Det ni inte kanske vet är att Totte och Esmeralda också går här på dagis uppe på vinden. Lyssnar ni riktigt noga efter kan ni kanske höra dem (lyssna efter).

En solig och varm morgon satt Totte och Esmeralda på vinden och byggde ett torn av klossar. Det var ett högt torn som de hade suttit länge och byggt på. Nu var det bara en kloss kvar. Totte tog klossen och lade den på sin plats. Då tjöt Esmeralda till

- *Jag ville lägga klossen, du satte ju förra!*
- *Men jag tog den först, skrek Totte*

Nu behöver Totte och Esmeralda er hjälp!

FRÅGOR

Oj! Vad skall de göra nu?

Hur tror ni Totte känner sig?

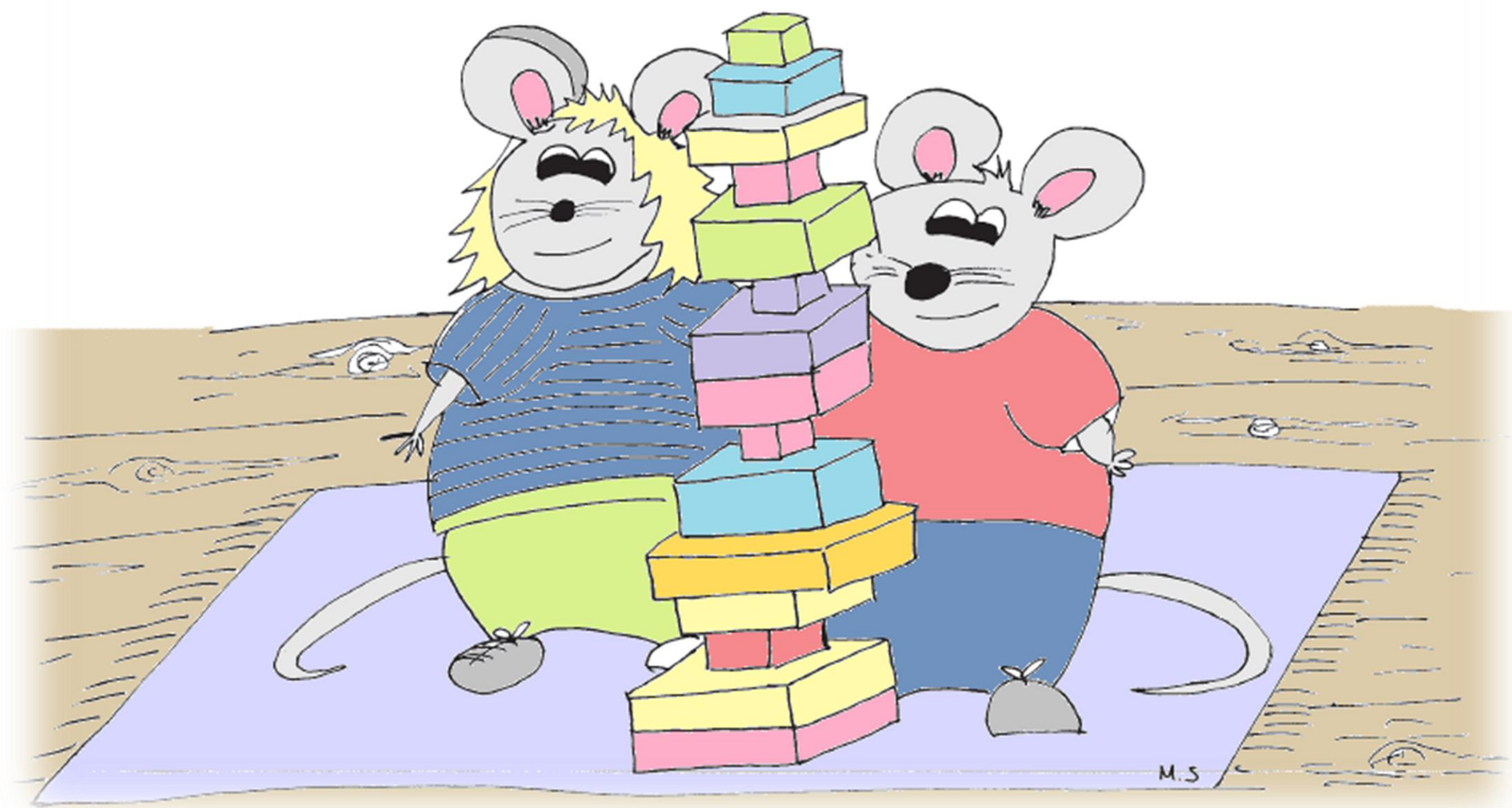
Hur tror ni Esmeralda känner sig?

TIPS

Samarbetslek. Håll popkornen i skålen

Du behöver en fallskärm eller tygbit (storlek utgående från gruppens storlek) och vaddbollar. Barnen håller jämt fördelat i tygbiten som föreställer en skål och vaddbollarna läggs i mitten. Barnen ropar "nu poppar vi popcorn" och börjar vifta med tyget så att "popcornen" hoppar bort från tyget. Pedagoger/pedagogerna försöker lägga tillbaka "popcornen" medan barnen fortsätter att poppa. Barnen försöker tillsammans få bort alla popcorn och pedagogerna försöker få dem tillbaka i skålen. Det är pedagoger som avgör när leken är slut. Ingen vinner och ingen förlorar i leken. Kom ihåg att fråga vem som vill vara med i leken.

Du behöver: fallskärm eller större tygbit och vaddbollar

2. Totte och Esmeralda slåss mot draken

Det var en gång på dagiset _____ (ert daghem) där det gick en massa dagisbarn. Kommer ni ihåg mössen Totte och Esmeralda, som går på dagis uppe på vinden? Idag skall de leka riddare, lyssnar ni riktigt nog efter kan ni kanske höra dem (lyssna efter).

En vacker morgon när Totte och Esmeralda kom till dagis, bestämde de sig för att sätta riddarkläderna på sig. De hade byggt ett slott av dynor och just när slottet var färdigt kom en eldsprutande drake.

Totte och Esmeralda bestämde sig för att skydda slottet från draken. Då kommer Titti som är Totte och Esmeraldas vän och frågar,

- *Får jag också vara med och leka?*
- *Det ryms bara två i den här leken, svarar Totte och Esmeralda.*

Nu behöver de er hjälp igen!

FRÅGOR

Oj! Hur gör man nu?

Hur tror ni Titti känner sig?

Vill ni alltid leka tillsammans?

TIPS

Samspelelek: Håll molnet flygande

En vuxen kastar upp en eller flera ballonger som föreställer moln i luften. Alla barn och vuxna skall nu tillsammans försöka hålla molnen flygande. Inga vinnare eller förlorare utan alla samspelar och samarbetar för att hålla molnen i luften. Leken behöver inte ta slut trots att molnen nuddar golvet. Pedagogerna avgör när leken är slut. Kom ihåg att fråga vem som vill vara med i leken!

Du behöver: En eller flera ballonger.

3. Totte och Esmeralda leker med tågbanan

Det var en gång på dagiset _____ (ert daghem) där det gick en massa dagisbarn. Kommer ni ihåg mössen Totte och Esmeralda, som går på dagis uppe på vinden? Idag leker de med tågbanan, lyssnar ni riktigt noga efter kan ni kanske höra dem (lyssna efter).

En kall och ruslig morgon sitter Totte och Esmeralda och leker med tågbanan. Plötsligt märker de att Titti sitter i ett hörn och gråter.

Nu behöver Totte och Esmeralda er hjälp igen.

FRÅGOR

Oj! Vad har hänt?

Vad kan Totte och Esmeralda göra för Titti?

Vad kan du göra för att trösta någon som är ledsen?

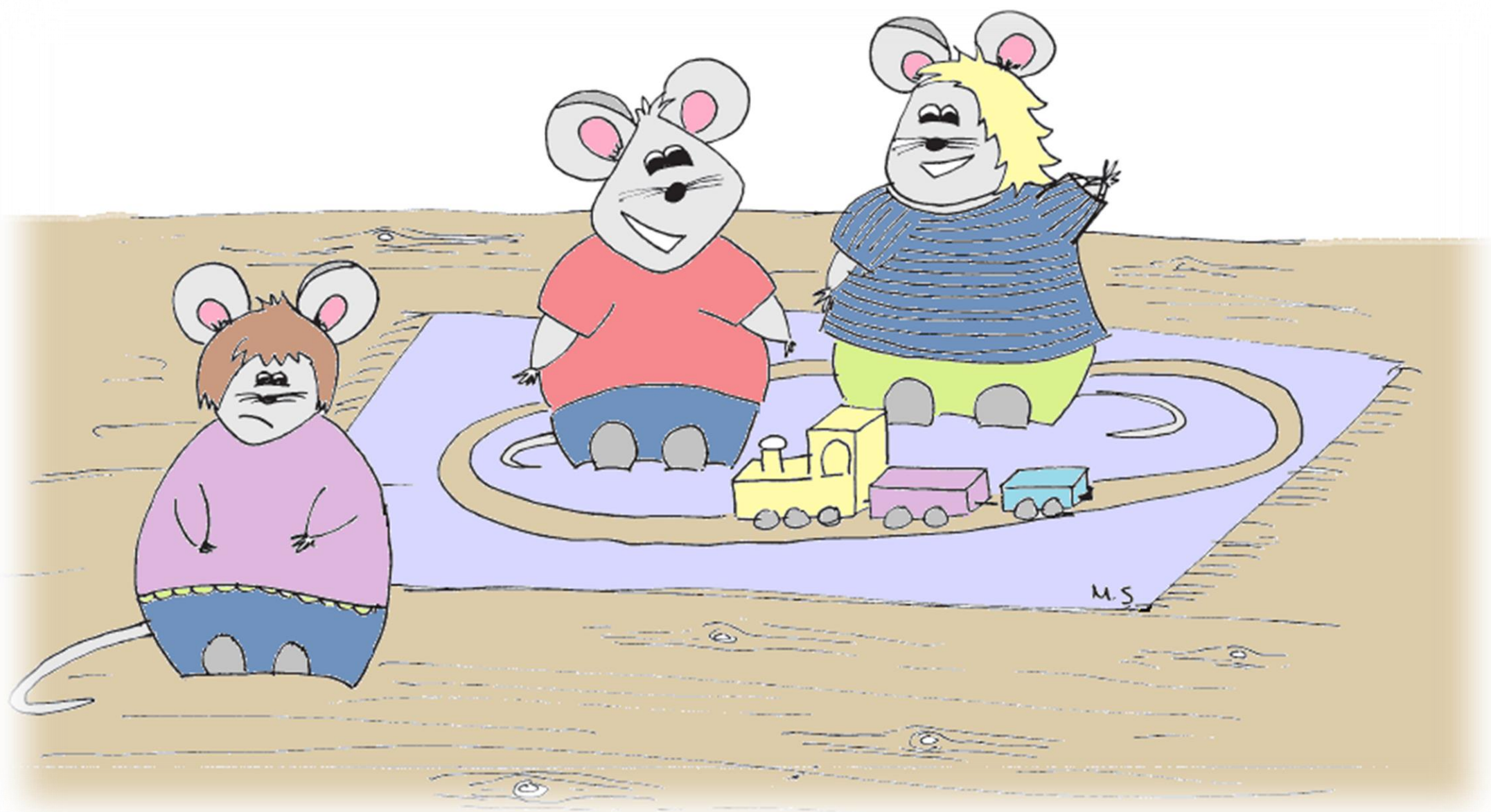
Hur vill ni bli tröstade när ni är ledsna?

TIPS

Samarbetslek: Hjälpa min kompis

Alla barn får en ärtpåse att lägga på huvudet. Barnen får röra sig hur som helst, de får gå, springa, krypa eller åla. Tanken är att inte tappa ärtpåsen, tappar barnet den blir det förstenad. En kompis som har kvar ärtpåsen på huvudet kan befria en annan kompis som tappat ärtpåsen genom att lyfta upp ärtpåsen och lägga den på kompisens huvud. Det finns inga vinnare eller förlorare i leken. Alla hjälps åt.

Du behöver: ärtpåsar

Anvisningar till pedagogen

Diskussionsunderlagen har utvecklats för att främja positiv social samvaro i leken på daghem. Målgruppen för materialet är 3-4 åringar. Diskussionsunderlagen utgår från vardagssituationer på daghem. Syftet med diskussionsunderlaget är att främja 3-4 åringens positiva samvaro i leken.

Diskussionsunderlaget består av tre kort som är numrerade 1-3. De behandlar följande teman; samspel i leken, samvaro i leken och bemötande. Till varje diskussionsunderlag hör 3-4 diskussionsfrågor. På varje kort finns det även tips på en lek som pedagogen kan leka tillsammans med barnen efter diskussionen. Pedagogen kan skapa följdfrågor till diskussionsunderlagen beroende på hur diskussionen utvecklas.

Varje diskussionsunderlag utgår från problemlösning och har ett eget syfte.

Totte och Esmeralda bygger med klossar: syftet med det första diskussionsunderlaget är att få barnen att reflektera kring samspel i leken.

Totte och Esmeralda spelar teater: syftet med det andra diskussionsunderlaget är att få barnen att reflektera kring samvaro i leken.

Totte och Esmeralda leker med tågbanan: syftet med det tredje diskussionsunderlaget är att få barnen reflektera kring bemötande, samt hur de själva vill bli bemötta.

Uppskattad tidsanvändningen för diskussionen i ett diskussionsunderlag är 10 minuter beroende på hur diskussionen utvecklar sig. Pedagoger måste kunna avbryta diskussionen om den blir för utdragen eller om barnen tappat intresset. Viktigt att komma ihåg är att det är barnen som skall komma med lösningarna och det är pedagogens roll att stödja barnen i denna process. Alla barns röst måste få komma fram och det är pedagogens uppgift att se till att alla får komma till tals enligt sin egen förmåga. Använd barnens lösningar på problemsituationerna i deras vardag.

När pedagoger använder sin röst är det viktigt att prata med inlevelse och använda olika tonlägen för att fånga barnens intresse.

Om pedagoger vill ta diskussionsunderlagen ett steg längre kan man använda sig av en handdocka som är berättaren och diskussionsledaren till diskussionsunderlagen.

För att få en djupare inblick i hur man kan använda materialet kan man med läsa hela examensarbetet "Positiv social samvaro – diskussionsunderlag för att stöda social samvaro i daghemsmiljö", som hittas på Theseus.fi.

Trevliga diskussioner!

Annika Bäck & Martina Stenström

2013

Utprovning av socialpedagogiskt material inom Projektet Det resilienta barnet

Materialets namn:

Materialets utvecklare: _____

Materialets målsättning:

Datum då materialet provades:

Tillfälle 1: __/__/2013

UTVÄRDERING:

Utvärdera i relation till:

Materialets målsättning

- ❖ Fungerade materialet i enlighet med dess målsättning? På vilket sätt?

- ❖ Ifall inte – Varför?

Materialets lämplighet för gruppen:

- ❖ Hur fungerade materialets instruktioner? Förstod barnen instruktionerna? På vilket sätt?

Ifall inte – varför?

- ❖ Stimulerade materialet barnen till den avsedda aktiviteten? På vilket sätt? Var gruppen aktiv och hur upplevdes aktiviteten i gruppen?

Ifall inte – varför?

- ❖ Tilltalade materialet barnen (visuella intrycket och utformningen)? På vilket sätt?

Ifall inte – varför?
